

Рік XI.

Р. 1902 кн. II.

Т. XLVI.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові що два місяці під редакцією

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIRT VON

MICHAEL HRUŠEVSKYJ.

XI Jahrgang.

1902, II B.

B. XLVI.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Вийшло 25/IV с. с. 1902.

Рік XI.

Р. 1902 кн. II.

Т. XLVI.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові що два місяці під редакцією

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIRT VON

MICHAEL HRUŠEVŠKYJ.

XI Jahrgang.

1902, II B.

B. XLVI.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Вийшло 25/IV с. с. 1902.

Зміст XLVI тому.

1. Магдаленське майстерство на Україні, написав Хведор Вовк (з рисунками й фототипіями) с. 1—12
 2. Святий Климент у Корсуні, причинки до історії староруської легенди, Дра Івана Франка (Далі буде) с. 1—44
 3. Угороруські духовні вірші, подав Володимир Гнатюк (Вступ. Вірші з північної Угорщини ч. 1—54) с. 1—68
 4. Miscellanea: а) Монах ворожбитом, под. М. Грушевський; б) Руська пісня польського агітатора з 1848 р., под. Ф. Королевський; в) Як складають ся легенди, под. Олексій Маркович с. 1—6
 5. Наукова Хроніка: Огляд часописей за р. 1900 — часописи видавані по-за Україною (зміст на с. 24) . с. 1—24
 6. Бібліографія (рецензії й справоздання, зміст на с. 44) с. 1—44
-

Inhalt des XLVI Bandes.

1. Der Madeleine-Styl in der Ukraine, von Theodor Volkov (mit mehreren Illustrationen und Phototypen) . S. 1—12
2. Der heilige Clemens im Chersonesus, Beiträge zur Geschichte der altrussischen Legende, von Dr. Ivan Franko (I. Vorwort. II. Was wissen wir vom wirklichen heil. Clemens? III. Die Pseudo-Clementinen) . S. 1—44

3. Geistliche Gedichte der ungarischen Ruthenen, mitgeteilt von Vladimir Hnatiuk (Einleitung, I. Die Gedichte aus Nord-Ungarn N. 1—54)	S. 1—68
4. Miscellanea	S. 1—6
5. Wissenschaftliche Chronik: Uebersicht der Zeitschriften für das Jahr 1900 (Schluss)	S. 1—24
6. Bibliographie	S. 1—44

Inhalt voriger Bände siehe letzte Seiten des Bandes.

УГРОРУСЬКІ ДУХОВНІ ВІРШІ.

Подав

Володимир Гнатюк.

Хоч наша старинна література зовсім не убога, хоч деякі її пам'ятки визначають ся не аби якою красою з кожного боку і могли-б навіть нині вдоволити не одного вибагливого критика, то в цілості вона дуже мало знана, спеціально в нас у Галичині, де крім спеціалістів ніхто нею не інтересується. Се й було головною причиною, що не тільки в нас, але і в наших сусідів, виробив ся сей хибний погляд, наче-б то наша українська література починала ся ледви з кінцем XVIII ст. та що перед тим у нас не було властиво ніякої літератури. А тимчасом крім цілого ряду пам'яток писаних церковно-славянською мовою, прийнятою в нас у попередніх століттях за літературну, та все таки з меншою або більшою примішкою живих народніх говорів, маємо цілий ряд пам'яток, особливо починаючи з XVI ст., писаних мовою народньою, що й були тим етапом, який приготував відроджене нашої літератури на чисто народніх основах, хоч і з другого боку треба признати, що воно прийшло досить пізно, бо аж в минулім століттю.

Маючи в руках кільканайцять рукописів із Угорської Руси, — сторони найменше дослідженої з літературного боку — і то переважно заповнених духовними віршами, я постановив опублікувати їх у надії, що вони кинуть деяке світло не тільки на угороруську давнішу літературу, але й принесуть дещо цікаве для характеристики нашої поезії взагалі з XVII—XVIII в.

Вправді переважна частина тих рукописів не давна, бо з XIX ст. і то навіть із кінця його, але що вірші попереписувані в них — се не витвір XIX ст., але XVII—XVIII, те не підлягає ніякому сумнівови. І тут бачимо цікаву появу: побіч віршів, писаних церковно-славянською мовою, подибують ся навіть у тім самім збірнику иньші, з більшим чи меншим впливом народньої мови (і то різних диялектів), ба навіть утворені в чистій народній мові. Отсе й власне незвичайно характеристична прикмета творів XVII—XVIII в. Возьмім якого небудь тодішнього письменника, от хочби Івана Некрашевича, якого твори опублікував як раз тепер д. В. Перетц.¹⁾ І щож ми бачимо? Побіч творів, написаних народньою мовою, подибуємо там і церковно-славянські. А сей спосіб писання дотикає не тільки Некрашевича, але й иньших тодішніх письменників. Се можна теж у цілости приложити до невідомих творців цілої маси духовних віршів, утворених у XVII—XVIII в. і перший раз опублікованих у виборі в почаївськім Богогласнику 1790 р.

Надіюсь, що отсі вірші принесуть не тільки з того боку причинки до характеристики нашої давнішої поезії, але теж що до їх зверхньої форми, на яку доси звертано дуже мало уваги. А тимчасом бачимо, що майже всі форми вірша, вироблені остаточно в XIX ст., були переважно знані вже й у попереднім: Що більше, сі форми стоять в очевидній звязи з формою народніх пісень, та чи тут творці віршів черпали її з народніх взірців, чи навпаки, сього не беру ся рішати, хоч варта-б перевести докладніші досліди в тім напрямі.

Маючи перед собою різні рукописи, бачимо, що вони безперечно вистачені на Угорській Руси. На се вказують їх диялектичні прикмети. Пересуваючи одначе їх давність у XVII—XVIII ст. мусимо застановити ся над тим, який був у тім часі степень загальної осьвіти, чи були люди, що могли займатися такими річами. Не сконстатувавши того, не могли-б ми зробити такої переставки, бо вона не мала-б ніякої основи.

Степень культурного розвитку кожного народа залежить у першій мірі від усіх культурних осередків, які він потрафить у себе витворити, отже головно від шкіл та таких інституцій, що може не безпосередно, але посередно мають вплив на осьвіту ширших кругів якоїсь суспільности, значить різних наукових товариств та академій. Може одначе якийсь нарід не мати вла-

¹⁾ Записки ист. фил. факультета слб. университета. Т. LXIV.

сних осередків культури, а проте не стояти культурою низько. На се можна-б навести докази з розвою різних народів, що вибили ся на верх у ХІХ ст. і се належить приложити по часті й до угорських Русинів. Культурний рівень певного народу залежить у такім випадку від висоти культури сусіднього народу, з яким першому доводить ся жити.

Сусідами, що мають і мали найсильніший вплив на угорських Русинів, були Маляри. Одначе й галицькі Русини стояли з ними в попередніх віках у сильніших зносинах як нині, про що буде ще дальше мова. Угорські Русини черпали проте тоді свою освіту з двох різних культур: малярської й польської (через Галичину), які знов стояли в звязи з загальною західно-європейською культурою. Через те угорські Русини не стояли тоді культурою низше від своїх сусідів — як се має місце нині — і хоч численних доказів на те не маємо ще нині, то все таки є факти, що вказують на те, і над ними й спинимо ся тут трохи.

Багато угро-руської молодіжи виховувало ся в ХVІІ—ХVІІІ ст. в університеті в Тирнаві (Nagy Szombat), перенесенім опісля до Пешту. Коли-ж у 1692 р. став мукачівським єпископом учений Грек, Де Камеліс, тоді під його впливом оснував навіть крилошанин пейчського собору, Яків Яні, окрему фундацію для богословів мукачівської єпархії при тирнавськім університеті, яка заховала ся й до нині. Ся фундація причинила ся дуже багато для піднесеня просвіти між угороруським духовенством. При її помочи виходили з тирнавської духовної семінарії богослови, що ставали опісля професорами богословія в мукачівській духовній семінарії, крилошанами, ба навіть єпископами.¹⁾ Вони то й були головними двигачами просвіти між угорськими Русинами так само, як і їх товариші, що вчили ся тоді в другім такім духовім огнищі, Ятрі. Розумієть ся, що студіюючи разом із Малярами, вони не уступали їм у нічім з культурного погляду, а навпаки стояли на рівні з ними.

Ми знаємо також, що вже в ХVІІ ст. мали угорські Русини свою власну висшу школу, богословську, що стояла під безпосереднім наглядом мукачівських єпископів. І хоч вона не стояла може на повній висоті своєї задачі, головно через тодішні неспокої, серед яких не можна було бути певним завтрашнього дня

¹⁾ Пор. Сабовъ, Христоматія, ст. 187.

і які спонукували навіть єпископів переносити ся з місця на місце, то все мусіла приносити вона корисні результати і з неї мусіли виходити св'ященники як не з висшою, то бодай з середньою освітою. Знаємо теж, що в тім самім віці були й иньші школи порозкидані по цілій мукачівській єпархії і то більше народні, як нинішні. Іванови Грегоровичови, мукачівському єпископови (1627—1633) дозволює приміром семигородський князь Бетлен візитувати церкви, семінарії, школи, оснувати нові та тримати в них учителів славянської, руської, грецької, латинської й єврейської мови.¹⁾ Такий самий дозвіл дістає також пізнійше єпископ Петро Партеній (1655 р.) для засновання школи в Уніварі. Знаємо теж, що вже в XVII ст. мали угорські Русини свій власний буквар для народніх шкіл, надрукований в монастирській друкарні у Грушеві, де якийсь час друкували ся й иньші руські книжки, а єпископ Де Камеліс видав 1698 р. у Тирнаві „Катехисм“, перекладений з латинської мови на руську св'ященником із Галичини, Іваном Корницьким.²⁾ До найвисшого розцвітту дійшли одначе народні угороруські школи при кінці XVIII в. В 1793 іменовано для них навіть окремого проінспектора, Дмитра Поповича, що був рівночасно учителем уніварської препаранди до 1806 р. Протягом півтретя року оглянув він понад 300 шкіл, а його справозданє, зложене про стан тих шкіл кошицькому продиректорови, було незвичайно вдоволяюче. Учителі по тих школах були просвічені, багато з них кінчило по 6—8 гімназйальних клас і аж тоді віддавало ся учительству, а не один із них говорив аж чотирма мовами (руською, мадярською, латинською, німецькою).³⁾ Розумієть ся, що заки дійшло народнє шкільництво до такого гарного розвою, мусіло перед тим довший час існувати, а се знов доказує, що загальна просвіта і то в ширших масах мусіла бути в Угорській Русі в XVII—XVIII ст. Руський проінспекторат знесено одначе вже в 1831 р., а за ним наступив упадок народнього шкільництва, з якого воно й доси не піднесло ся.

В часах, про які говоримо, були теж численніші василянські монастирі. Ми не знаємо вправді, яка в них була загальна

¹⁾ Тамже, ст. 185.

²⁾ Тамже, ст. 187. Дехто заперечує, мов би в Грушеві була колинебудь друкарня; я опираюсь тут на словах д. Сабова, що як місцевий чоловік міг сконстатувати у тамошніх бібліотеках існуванє книжок друкованих у тій друкарні.

³⁾ Тамже, ст. 191.

просьвіта, але мабуть не лиха, коли в XVIII ст. подибуємо в них протоігумена Григорія Дешка, доктора богословія і філософії, Андрія Бачинського, Данила Гавриловича, Дмитра Дороша — докторів богословія. Один із Василянів, Макарій Шугайда, протоігумен, що зреформував Василянів, заложив був навіть у Краснім Броді філософічну школу, звідки коштом монастиря висилано новиків на висшу науку до шляхетського конвікту в Кошицях. Три з них зложили також там докторати богословія.¹⁾

Що до зносин із галицькими Русинами, то знаємо, що вони були в тих часах (аж до початку XIX ст.) далеко сильніші. Багато нашої молодіжи, особливо з західних сторін Галичини, кінчило там свої студії в латинських школах. Угорські Русини вчили ся натомісь у Галичині. Руські св'ященники з Галичини діставали там парохії — деякі були і з Молдавії та Семигорода — а навіть мукачівськими єпископами бували галицькі Русини.²⁾ При кінці XVIII ст. і на початку XIX учені угорські Русини займали професорські катедри в львівськiм університеті (Земанчик, Лодій), бували ректорами тутешньої духовної семінарії та віденської, а коли свого часу пропонувано утворене в Австро-Угорщині митрополії для всіх греко-католиків Русинів із осідком у Львові, то першим митрополітом мав зістати мукачівський єпископ Андрій Бачинський, до чого одначе не прийшло наслідком політичних обставин.

Очевидно, що й національна свідомість — розумієть ся, не в новім значіню слова — стояла в тих часах між угорськими Русинами далеко вище, як нині. Маючи свої власні школи, в яких треба було вчити ся по руськи, вони прив'язували ся до тої своєї мови, не гордували нею й уживали її не тільки в слові, але й письмі. І не була се ніяка мішанина, як нинішнє „язичіє“, се була чиста народня мова. На се вказують не тільки рукописи, але й різні документи, виставлювані в XVII—XVIII ст., прим. грамоти, єпископські розпорядження і т. и. Аж XIX столітя зміняло ся все ґрунтовно, розумієть ся, на гірше. Інтелігенция поділила ся зразу на два табори, москвофільський і мадяронський. І москвофільство і мадяронство наповнило її фальшивим аристократизмом та грубим матеріалізмом. Воно відчужило її від народа, який попав у темноту та віддався цілковито під опіку зайшлих Жидів, що зовсім знищили

¹⁾ Там же, ст. 128.

²⁾ Дулишкович, Историч. черты Угровусскихъ, вип. II.

його матеріально. Розумієть ся, що виссаному і зруйнованому народови тепер не до просвіти; він знає, що при теперішніх обставинах не викреше з себе нового огню, що без проводу щирих інтелігентних людей не вдіє нічого для свого піднесення, тому й емігрує цілими тисячами в надії, що за морем найде для себе красшу долю, а може й причинить ся до поправи положення тих братів, що лишают ся на рідній землі.

З усього наведеного бачимо виразно, що на угорській Русі не тільки могла бути, але була дійсно широка освіта в XVII—XVIII ст. та що вона розтягала ся на різні верстви руського народу.

І про стан сеї освіти, не тільки інтелігентних сфер, але й народніх мас, говорять нам власне ті рукописи, які переходили ся там доси, з попередніх віків. На жаль не звертано на них в ученім світі відповідної уваги майже до останніх часів. Розумієть ся, що винні тут багато самі угорські Русини, які мають їх під руками, а не вміють покористувати ся тим та познайомити ширший світ із цінними річами, які серед них скривают ся. Евм. Сабов, приміром, подає у своїй „Христоматії“¹⁾ назви різних рукописів, із деяких наводить навіть відривки, але доси не спроміг ся на докладний їх опис, хоч се йому, як місцевому чоловікови не трудно зробити. Я подам тут короткий огляд тих рукописів, які вже доси звісні докладніше.

Перший пролом у сьому напрямі зробив покійний ігумен мукачівського монастиря Анатоль Кралицький. Він іще 1868 р. надрукував в уніварській час. „Свѣтъ“ (ч. 2 і 8) дві статі п. н. „Дарственные грамоты монастыря Зарѣчскаго“ і „Древние историческіе памятники и записки изъ архива монастыря Мстичевскаго“, де звернув увагу на те, що можна найти в угроруських жерелах для пізнання історії та культури тамошніх Русинів. Третю статю, подібного характеру, як повисші, надрукував він у тім самім „Світі“ 1870 р. (ч. 15—16, 19) п. н. „Памятники старинной русской письменности въ Угорщинѣ“. Від того часу появляло ся більше документів в угроруських виданнях, але супроти порозкиданости їх, несудільного і несистемачного та ненаукового виданя, вони не мають майже ніякої вартости.

В 1899 р. надрукував у „Науці“ (уніварський) Матей Врabelь, ігумен монастиря в Бороняві, цікаву мукачівську літопись

¹⁾ Христоматія церковно-славянскихъ и угрорусскихъ литературныхъ памятниковъ. Унгар, 1893.

п. н. „Краткое лѣтословіе о Монастырѣ чина св. Василя Великаго на горѣ Чернецкой сущемъ, — еже показываетъ въ котрое лѣто начался, кто въ немъ игуменомъ былъ, что достопамятнаго подъ каждымъ сталося, отъ лѣта 1458-го избобрѣтенное въ листохранилищи Монастыря Мукачевскаго“. Видане не має одначе ніякого наукового апарату і мабуть довільно позмінюване так, що не може мати наукового значіння.

Звістки, про деякі угроруські рукописи, подав др. О. Колесса у „Хроніці Наук. Тов. ім. Шевченка“ (ч. 4, ст. 20—22); опису їх одначе на разі не зладив.

Докладно описані угроруські рукописи маємо доси отсі:

1) „Мукачевская псалтырь XV вѣка“, середньоболгарської редакції, описана І. Соколовим у „Сборнику учениковъ В. И. Ламанскаго“.

2) Збірник апокріфічних молитов і замовлянь, списаних народною мовою ще на початку XVIII в. (коло 1707 р.) описав і опублікував Л. А. Петров в „Журналѣ мин. нар. просв.“ 1892 р. Звідти була ся його праця передрукована теж в угроруській „Листку“ того самого року (ч. 21 — 24). Сей самий учений рецензуючи опісля „Христоматію“ Сабова (Ж. М. Н. П. 1893, X) подав до неї цілий ряд доповнень і виписок, пороблених із памяток угроруського письменства, документів і ин.

3) „Евангеліе учительное“ із XVII ст. описав др. В. Охримович (Записки, т. XIX, Miscellanea, ст. 4—6).

Др. І. Франко описав у своїй праці „Карпато-руське письменство XVII—XVIII вв.“ всім угроруських рукописів. Ось їх назви:

- 4) Данилівське учительне євангеліе (ст. 27—37).
- 5) Рукопис Стефана Теслевцьового (ст. 44—45).
- 6) Уніварський рукопис (ст. 55—61).
- 7) Рукопис із села Літманової А. (ст. 61—64).
- 8) Рукопис із села Літманової Б. (ст. 64—66).
- 9) Угроруська Александрія (ст. 80—91).
- 10) Угроруський співанник А. (ст. 137—139).
- 11) Угроруський співанник Б. Митра Дочинця (ст. 147—151).

Я подаю тепер опис дванадцяти рукописів (два иньші описані вже дром Франком), разом отже число докладно описаних угроруських рукописів зростає на 23. Коли додамо до того кільканайцять рукописів, які називає Е. Сабов, рукописи зібрані д. Годинкою, урядником фідейкомісової бібліотеки у Відни, рукописи,

що хоронять ся ще напевно по приватних руках (особливо у селян) та архівах, тоді переконаємо ся, що старше руське письменство в Угорщині зовсім не таке бідне, як би могло здавати ся на перший погляд, а знов із виїмок, опублікованих доси з ріжних рукописів пізнаємо, що й їх літературна вартість не мала і то не тільки для самого угроруського, але й взагалі для цілого нашого старшого письменства.

Що я не говорю на вітер про рукописи, незвісні доси нації, хоч вони певно існують, на се кілька доказів.

Коли я подорожував по Угорській Русі і питав між иншим місцевих сьвященників, чи нема в них або в церквах яких старих рукописів, то дістав кілька рази відповідь: Були, але я передав їх д. Годинці, що цікавиться ними, збирає їх і удавав ся до мене за тим (безпосередно або посередно). Жаль тільки, що доси д. Годинка не подав про них ніякої звістки, ба навіть не звісно, чи вони ще в нього, чи може вже попереходили в чужі руки, як багато наших галицьких рукописів. Досить буде назвати тут Д. Зубрицького, що перепродував їх до Росії, та о. Петрушевича, що минулого року подарував кілька рукописів київському університетови.

В часі могого побуту в Уніварі бачив я у о. Д. Гебея, тоді професора духовної тамошньої семінарії, а тепер православного сьвященника в Америці, дуже інтересний великий рукописний календарь на 1805 або 1806 рік. Задля браку часу не міг я поробити собі з нього виписок тай здаєть ся власитель його не був би на се позволив, бо скоро я тільки натякнув про те, він сховав його зараз до шафи, кажучи, що він зробить се сам або видрукує цілий календарь. Де тепер сей рукопис — не вмію сказати. По виїзді з Унівара довідав ся я ще, що в тамошнім міськім архіві переховуєть ся руський рукопис, зладжений чистою народньою мовою, з часів Марії Тереси. Про зміст його не міг я одначе нічого дізнати ся.

Перебуваючи в Орябині (Спішської стол.) і маючи при собі рукописи з Літжанови (описані дром Франком), показав я їх при нагоді одному тамошньому селянинови. Він переглянув їх і сказав, що в нього теж був такий самий рукопис, тільки цілий, де не бракувало ні одної картки. Та коли ходив із дромом (на Спішу дуже багато дротарів), лишив його в Путилові на Буковині у дяка, що просив його про те дуже. Я звертав ся опісля до одного знайомого з просьбою, щоби постарав ся віднайти сей

рукопис, але з того не вийшло ніщо: він перейшов мабуть за той час в інші руки.

В Керестурі в часі свого побуту видів я теж багато рукописів і міг їх навіть набути на власність, але що не був при злишнім гроши, то й полишив їх так. Їх можна одначе дістати, бо тамошні селяне переховують їх дуже старанно, нема проте страху, щоби вони затратили ся.

Властитель чотирьох рукописів із Бачинець, д. Туринський, що прислав їх мині в позику, має теж якісь незвісні мені старші рукописи, з яких попереписував прислані для мене. Чи він переписував одначе все за покотом, чи робив який вибір, того не знаю.

З сих отже фактів видно наглядно, що багатство рукописних памяток на Угорській Русі дуже значне. Тим то др. І. Франко мав повну рацию, коли писав: „Можна назвати щасливим випадком те, що дд. В. Гнатюк і проф. О. Колесса в часі своїх подорожей на Угорську Русь повіднаходили рукописи, з котрих мені довело ся опублікувати поміщені тут оповідання. Та про те з самого факту, що в короткім часі, майже не шукаючи спеціально, вони могли повіднаходити такі багаті збірки, ми можемо догадувати ся про величезне багатство таких памяток на Угорській Русі і про велику популярність, яку за недостатчею новітньої просвітної і артистичної літератури, має там доси отся література апокріфічних оповідань і легенд“.¹⁾

Про початок повстання тих рукописів на разі не можна подати багато позитивних звісток, хоч при дальших дослідях вони певно призбирають ся. В кождім разі сконстатувати можна вже тепер, що переважна частина тих рукописних творів не оригінальна, що се перерібки відповідних чужомовних творів. Та в кождім разі не можна відмовити тим перерібкам значної дози оригінальності. Належить при тім зазначити, що деякі річи в тих рукописах зовсім оригінальні і руські (хоч не конечно угоруські), а се особливо дотикає великого числа духовних віршів, яких тексти я й подаю далі. Очевидно укладчиками тих ріжних збірників були інтелігентні люди, передовсім сьвященники. Що дотикаєть ся переписування і ширеня рукописів, то певна річ, що в першій лінії і розповсюднювали їх сьвященники. На се вказують слова поміщені при одній проповіді

¹⁾ Апокріфи, т. II. ст. I--II.

в Унівареськім рукописі: „Тѣтъ каждый май ѿха слѣхати, а хто ѿмѣтъ писати, а ти совѣ перепиши“.¹⁾ Але з дальшого буде видно, що дяки та учителі деколи по просту примушені переписувати деякі твори, з аналогії знов що в Бачці й доси є між селянами „фахові“ переписувачі, що цілу зиму сидять над переписуванем різних творів, можна догадувати ся, що такі переписувачі були й давнійше в XVII — XVIII століттю. На се вказує теж устна традиція на Угорській Русі, де таких переписувачів називано „чорнокнижниками“.²⁾ З того бачимо, що в переписуваню і ширеню рукописів брали участь не тільки інтелігенція, але й селяне: тим знов можна пояснити те значне число рукописних збірників, що переховали ся доси.

Але де в таким разі поділи ся старі рукописи, які мусіли бути, а яких відповідно переховало ся дуже мало? На се відповідь не буде трудна, коли завважимо, серед яких політичних обставин приходило ся жити угорським Русинам у попередніх віках. Напади Турків, перед якими війська мусіли ховати ся в глибокі гори, численні домашні угорські усобиці, революції семигородських князів, вічні переходи військ вздовж і поперек Угорщини, нищенє, яке за тим ішло, паленє монастирів і переховуваних у них книг, образів і т. и. се все було причиною, що старших рукописів переховало ся мало.

З другого боку багато старих рукописів понижили вже в XIX ст. самі угорські сьвященники, що виховані серед иньших обставин, уважали ті памятки нашої давньої літератури єретичними, шкідливими для розповсюдженя, отже й такими, які конечно треба було піддати „сожженію“. Про таке власновільне паленє рукописів оповідали дру О. Колессі, в часі його побуту на Угорській Русі, ті самі люде, що се робили. А хто знає, кільки і як цінних рукописів знищено тим способом.

Не один рукопис мусів знов пропасти наслідком недбальства або незнання властителя, яку він ціну може мати. Я приміром, виратував один такий дуже цінний збірник (прозовий) від загину тільки через те, що взяв його з кухні знайомого сьвященника, де картками з нього підпалювано вже в печи. Коли-б був я там прибув тиждень пізнійше, з рукопису певно вже не було-б сліду.

¹⁾ Др. І. Франко, Апокріф, т. II. ст. XXV.

²⁾ Пор. Етногр Збірник, т. II. Ю. Жаткович: Етнографічні замітки в Угорської Русі, ст. 2—3.

Коли приглянемо ся тепер рукописам, які маємо під рукою, то побачимо, що старші з них прозові, новіші знов переважно заповнені віршами і то духовними. Сьвітських поезій не подибуємо в угроруських рукописах ніяких крім одної або двох, хоч у галицьких вони досить часті. Чому се так, не вмію пояснити. Виймок могли-б тут становити тільки похоронні пісні, що співають ся не в церкві, але при мерци, одначе зміст їх в основі також духовний. Крім того замітне в угроруських співанниках велике число Господських і Богородичних віршів, а дуже мале сьвятим. Се також відріжнює їх значно від галицьких.

В деяких віршах замітний вплив польський, словацький і сербський. На відповідних місцях буде се зазначене.

Супроти того, що в описаних мною збірниках є цілий ряд віршів не друкованих іще до нині, далі, що вони без огляду на поетичну вартість мають іще иньшу, як причинки до пізнання і характеристики епохи, серед якої витворювали ся, та людей, що їх творили і користували ся ними довгі часи і доси ще користують ся, я опубліковую їх вповні, виключивши одначе ті вірші, що вже знані з Богогласника. Вірші знані вже з друку, але зі значнійшими змінами в моїх рукописах, подаю теж у повній основі, бо власне ті зміни можуть вплинути на докладнішу їх характеристику.

Що до формальної сторони видання мушу завважати отсе: 1) Вірші з північної Угорщини подаю в однім розділі, з полудневої (Бачки і Сриму) в другім. 2) Цікавіші тексти писані прозою оголошу знов окремо, на скільки вони доси не були або не будуть використані в „Апокріфах“ дра І. Франка. Маю тут на думці головню „Страсти Христові“, писані місцевим бачванським диялектом та „Керестурську хроніку“, важну для ілюстрації традиції місцевих подій, передаваних із покоління на покоління аж до найновіших часів.

При виданю текстів розвязую скорочення і титли, всі вставки зазначаю [], а злишні слова чи букви (); заводжу теж нову інтерпункцію, але правопись і язикові прикмети полишаю всюди без зміни. Тільки в описах рукописів придержую ся точно оригіналів, із винятком інтерпункції, яку й тут треба було змінити.

I. Рукописи з північної Угорщини.

A. Опис рукописів.

1. Кушницький рукопис. А.

Опис цього рукопису поданий дром І. Франком у його „Карпато-руський літературі XVII—XVIII віків“ (ст. 137—139), тому не буду його тут повторяти. Завважу тільки, що сей рукопис дістав я від дяко-учителя в селі Кушниці, Марамороської столиці, де я був у часі своєї подорожі 1896 р. Він лежав у церкві і уживався — як то буває там і з иньшими співанниками — до співу у відповідні свята. Тепер передав я його до бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка так само, як ч. II—IX (крім VII) і XIV.

2. Кушницький рукопис Б.

Сей рукопис описаний теж у дра Ів. Франка (л. с. ст. 139—147). Він названий у нього співанником Митра Дочинця на підставі підпису того, хто писав його одну, найпізнішу частину. Я дістав його, як і попередній, від кушницького дяко-учителя.

3. Колопанський рукопис.

От сей рукопис захований досить добре; на початку бракує тільки одної картки й паперової текстурки з оправ; друга текстурка є, в середині і при кінці не бракує нічого. Рукопис має формат вузької вісімки звичайного сірого паперу. Усіх сторін 87. Остання сторона, 88, чиста з таким тільки написом: **Списалъ Кръчкъ (?) Оѳодоръ Брестовскій На тѳен часъ оучитель Колопанскій рока ѳ рождества Хѳа 1885.** На долинні сеї сторінки стоїть іще напис: **Купивъ Мешко.** Хто такий сей Мешко, на певно не знаю, та зда-

єть ся, що се селянин і житель Колопани. Він вложив до рукопису карточку паперу, вирізану в колесо, з таким, теж колесовим, написом:

Двѣ Богородице,
 Всѣмъ мирѣ заступнице,
 Ѣ противныхъ прилог[ъ] [х]рани,
 Ѣ геена вѣчныхъ
 Бѣхъ насъ избави,
 Явысѣ тѣ могли оузрѣти.
 Ко небесномъ чертозѣ,
 Го всѣмъ свѣтлыми хва́лити,
 Го всѣмъ ѡнгелы вопѣти,
 Глѣсь Гавриловъ (Ѣ) дѣвици,
 Го ѡнгели ѡрхангели
 Й херувими и серафими
 Ёдиногласно
 Радѣйсѣ, радѣйсѣ,
 Господь с тобою.

В середині великого колеса зроблене менше, а в ньому написано: Прекрасна пѣснь Богородици списанѣа ѡ Мешко ѡндрѣа рѣкою 1850.

Цілий рукопис списаний одною рукою, кирилицею, зближеною трохи подекуди до скорописи. Зрідка подибують ся теж прикраси, але поганенькі. Рукопис прислав мені о. Ю. Жаткович зі Стройни (Берегської стол.), за що й складаю йому тут подяку.

Отсей збірник відслонює потрохи й заслону генези подібних співанників. Побожний селянин хотів конечно мати понад звичайне богослуженє в церкві ще на кожде свѣято, на кожду важнійшу подію зі свѣятого письма, окрему пісню, яку міг би йому дяк заспівати понад обовязок і зробити невеличку приємність. До сього треба було одначе творити піснї, бо їх не було. Хоч-не-хоч мусів духовний причт бавити ся в віршотворця й скакати на Пегазі. Таким чином повставало мабуть найбільше число духовних віршів, а дяки — побіч духовних, — ставали їх безпосередними творцями.

Сей співанник замітний ще тим, що має багато віршів, яких нема зовсім у Богогласнику, а й ті що є, то значно відмінні, з малими виїмками.

Зміст цього рукопису такий:

1. Титулу бракує, бо він був на другій стороні затраченої картки. Пісня призначена для співу на різдво Богородиці. Початок: Радость велѣа нѣѣ ѡвиса (ст. 3). Пор. Богогл. ст. 196, ч. 96.

2. Септѣ. во дѣ день Коздвижені[я] Чѣ Крѣа пѣснь. Поч. К златовованію т[р]ѣс днѣ вострѣвите (ст. 4—5).

3. Мѣа Октоврѣа во ѣ день. Покровѣ Прѣ Б. пѣс. Под. Бѣ восх. Поч. Блговѣстите днѣ радѣ всемѣ мѣрс (ст. 6—7). Пор. Богогл. ч. 98.

4. Мѣа Ноемрѣа во нѣ день пѣс. Ёрхѣ. Мѣханаѣ. Поч. Мѣханаѣ, кто ѣко Бѣѣ (ст. 7—8).

5. Ноемр. во кѣ день. Ноевенію Прѣ. Бѣ. пѣснь. Поч. Ёѣа проницаѣ (ст. 8—10).

6. Мѣа Декемрѣа во ѣ день. ѣ. Ніколаю п. Поч. Горы, холмы, дѣбравы, лістіе, цвѣты (ст. 10—11).

7. Декем. во ѣ д. Зачатію П. Б. п. Поч. Вострѣвите ѣ трѣвы ѣ ѣмогласы (ст. 11).

8. Мѣа Декемврѣа во кѣ д. Ржѣтѣс Іс. Хѣс п. ѣ. Поч. Яггѣлѣ пастырем ѣзвѣстѣлѣ (ст. 12—13). Пор. Бог. ч. 26.

9. Пѣс ѣ Ржѣтѣс Іс Хѣс. Поч. Крикѣте аггѣлѣ ѡ нѣсѣ согласнѣ (ст. 13—14).

10. Мѣа Лнвдрѣа во ѣ д. Васілію ѣ. п. Под. Златокѣ. Поч. Ізанаѣа блгодатѣ (ст. 14—16).

11. Іанврѣа во ѣ [д]. Богоавленію п. Под. Трѣце стѣа. Поч. Ёѣрдѣа рѣкѣ ѣгѣтѣа сѣ. (ст. 16—17). Пор. Богогл. ч. 35.

12. Пѣснь ѣ Богоавленію. Поч. Крѣцаѣсѣа вѣдѣа во Ёѣрдани (ст. 17—18).

13. Ё той дѣ Трѣцы ѣвленію п. Поч. Трѣце стѣа, Бѣѣ ласкавий (ст. 18).

14. Ёо ѣ д. тогож мѣа. Говѣ Іоана п. Поч. Веселѣсѣа, краснаѣа пѣстыни (ст. 19—20).

15. Тогож мѣа во ѣ д. Трѣ Гѣтелѣ п. Поч. Блгодатнымѣа ѣрганы (стор. 20).

16. Феврварѣа во ѣ д. Гѣтрѣтенію п. Поч. Црѣскаѣа порфира прозѣбаѣтѣ (ст. 20—21).

17. Марта кѣ. Блговѣщенію п. Поч. Послѣа вѣ ѡ нѣсѣ Гаврѣїнѣа во дѣкѣ (ст. 21—24).

18. Мѣа Ёпрѣїа во кѣ д. Гѣѣргѣю п. Поч. Правды весна свѣтѣс наста (ст. 24). Пор. Богогл. ч. 193.

19. Мѣа Іѣнѣа во кѣ. [д.]. Рж. Іоана п. Поч. Гѣѣый великій прѣрѣче (ст. 25—26).

20. Існѣа ко кѣ [д.]. Петръ и Павла п. Под. Похвѣ прѣ. Поч. Бысоковы ѿрганы (ст. 26—27).

21. Мѣа Іюліа во кѣ [д.]. Ілію п. Поч. Істочниче бл҃гдати (ст. 28). Пор. Богогл. ч. 205.

22. Мѣа Яв҃гста во сѣ д. Гнѣю Превѣраженію п. Поч. На Олворѣ прѣвѣразса (ст. 28—29). Пор. Богогл. ч. 79.

23. Яв҃гста во еї [д.]. Успенію п. Бѣы п. ѿ. Поч. Ярх҃глы з нѣа прѣйшли до Бѣы (ст. 30—31).

24. Успенію п. ѿ. Поч. Торжественно днѣ вси воскликнѣте (ст. 31—32).

25. Успенію п. ѿ. Поч. Тронѣ вышні днѣ двѣгнѣса (ст. 32—35). Пор. Богогл. ч. 120.

26. Яв҃гс во кѣ [д.]. Ускновенію п. Поч. Паматѣ твоѣа прѣвѣднаѣ (ст. 35—36). Пор. Богогл. ч. 209.

27. Начало сѣаа чѣтырдѣсяницы. Пѣсь во нѣю ѿ мытари, поканаѣа. Поч. Горѣ, го, ашѣ моѣа (ст. 37—38).

28. Ко нѣю масопѣстнѣ. Ѿ сѣрашнѣ сѣдѣ п. Поч. Плачи, дѣше, рыдані горѣ (ст. 39). Пор. Богогл. ч. 95.

29. Ѿ сѣашином сѣдѣ п. ѿ. Поч. Горѣ члѣкѣ тѣлѣ слѣжащемѣ (ст. 40).

30. Ко нѣю сырнѣю. Ѿ Ядамѣ п. Поч. Плакалса Ядамѣ прѣдѣ раемѣ (ст. 41).

31. Ѿ Ядамѣ п. ѿ. Поч. Ходил Ядам по раю (ст. 42).

32. Ко нѣю перѣсѣ сѣаа чѣтыредѣсятницы п. Поч. Ізлѣй на ма Бжѣ со небесѣ росѣ (ст. 43).

33. Ко нѣю вторѣю сѣго великого поста п. Поч. Час вы, члѣвче, ѿ грѣхѣвъ прѣтати (ст. 44—45).

34. Ко нѣю гѣ крѣтопоклонѣю крѣтѣ п. Поч. Крѣтѣ Гдѣнь оублажаѣ (ст. 45—46).

35. Ко нѣю дѣ сѣхѣ постѣ п. Поч. Ягнице сѣачена (ст. 47).

36. Ко нѣю ѣ великопѣнѣ п. Ко нѣ. Бѣи. Поч. Плачите сѣрца (ст. 48).

37. Ко нѣю сѣ цѣвѣтнѣю п. Поч. Радѣйсѣ зѣлау дѣи Сѣѣна (ст. 49—51). Пор. Богогл. 52.

38. ѿ п. Бѣх҃анію. Поч. Днѣ бл҃гдѣтѣ насѣ собѣраетѣ (ст. 51—52).

39. ѿ п. цѣвѣтоносію. Поч. Церко Сѣѣка днѣ веселисѣ (ст. 52—53).

40. Ко чѣтвертокѣ сѣасный вечер п. Поч. Црѣю Хѣ, пане мѣлы (ст. 53—54). Пор. Богогл. 47.

41. Ко сѣи великій патокъ ѿ мѣцѣ Хвѣи п. Поч. Ѡ все створена по оумершомъ панѣ (ст. 54—56).

42. В тойже патокъ вѣчѣ ѿ. Б. п. Поч. Ѡ двѣе прѣтла (ст. 57—58). Пор. Богогл. ч. 116.

43. Ко сѣю и великую свѣтѣ п. Поч. Подакшме Панѣ Богѣ (ст. 58—59).

44. Ко сѣю и великую недѣлю пасхи п. Поч. Воскрѣсъ Іс Ѡ гроба (ст. 60—61).

45. Ко четвѣтѣ Вознесеніа п. Под. Рѣ зѣло. Поч. Бзудѣ Бѣъ ко высокой гврѣ (ст. 62—64). Пор. Богогл. ч. 64.

46. Вознесенію Ё п. Поч. Їѣрусалимъ градъ сѣи Ёѣнѣ (ст. 64—65).

47. Ко нѣю ѿ-ю на Ёошествіе ѣ. Дѣа п. Поч. Істочник дѣов-ный радѣю спѣненъ (ст. 66—67). Пор. Богогл. ч. 69.

48. Вседашнаа Прѣстои Бѣи. п. Поч. Бѣе, вкрны ѡборона (ст. 68—69).

49. Вторая ѿ. Бѣи. п. всегдашнаа. Поч. Бвдѣ восхвалена ѡ всѣхъ родѣ земныхъ (ст. 70—71).

50. Третья ѿ. Бѣи. всѣдаш. п. Поч. Роже слѣчнаа, дѣо чистаа (ст. 71).

51. Четвертая ѿ. Бѣи. п. Поч. Дѣо Мѣи прѣвѣлаа (ст. 72—73).

52. Пята ѿ. Бѣи. п. Поч. Вселены свѣте, людѣе страны (ст. 74—75). Пор. Богогл. ч. 127.

53. Шеста ѿ. Бѣи. п. Поч. Прѣтла Дѣо Мѣи (ст. 75—76). Пор. Богогл. ч. 130.

54. Семь ѿ. Бѣи. п. Поч. Радвиса Мрѣе, неѣа црѣице (ст. 76—77).

55. Осма ѿ. Бѣи. п. Поч. Дѣвны твоа тѣни, чѣла ѡвишаса (ст. 77—78). Пор. Богогл. ч. 139.

56. На погребѣ п. Поч. Пришѣ чѣ мѣ того лѣта (ст. 79).

57. Ё на погребѣ п. Поч. Ѡ всесвѣтнаго свѣта (ст. 80—82).

58. Ё на пог. п. Поч. Ѡшѣ идѣ до гробѣ темнаго, смѣтнѣ (ст. 82—83).

59. На погребѣ младенцем п. Поч. Ѡ Бѣ ласкавый, ѡчѣе без-конечны (ст. 84—85).

60. Ё на погребѣ младенцѣ п. Поч. Голѣе, голѣе, то красно гѣркалъ ѣ (ст. 85—86).

61. О смѣрти молодѣ ѿ п. Поч. Восплачитеса и возридаѣте (ст. 87).

4. Рукопис Михайла Годя.

Так називаю сей рукопис по імені бувшого його властителя, у якого я його купив разом із рукописом ч. 5 у Кушници (Марамороської стол.). Чи він його сам писав, чи писав хто иньший, не знаю. Рукопис, як і 5—6, переписаний звідкись недавно, в кождім разі по 1890 р. Розумієть ся, що з того не можна робити ніяких висновків що до оригінала, який певно мусів походити, як і багато иньших подібних рукописів, із XVIII ст. Отсей рукопис — се нотатка, яку не раз купують школярі на препарациї, на писанє викладів і ин. Формат її — мале кварто. Папір лхйий, поліньований. Окладники з текстури, знищені вже, як і цілий зошит. Усіх карток в 22, але з них записані тільки 1—7 і 13—22. Письмо — дуже незугарний шкільний полуустав. На одній окладинці в напис: Anna Teszlovics, vizi betegiey. Зошит містить такі піснї.

1. Пѣснь на погребѣк правовѣр. Поч. Яхъ смерте ѡкрѣтна, а не милостива (ст. 1—2).

2. Пѣснь на погребѣк. Поч. Ѡ всесвѣтнаго свѣта (ст. 3—5).

3. Пѣснь на погребѣк. Поч. Прїйшолъ часъ мой того лѣта (ст. 5—6).

4. Пѣснь на погребѣк младенцемъ. Поч. Ѡ Боже ласкавый, ште безконечный (ст. 6—7).

5. Пѣснь ѡ смерти обща. Поч. Болитъ на, болитъ, смерть са завлає (ст. 8—11).

6. Пѣснь смертнаа. Поч. Размышлай ѡ себѣ, ѡ человеке каждый (ст. 12—13).

7. Пѣснь покаѣнай. Поч. Ідѣтъ лѣта з сего свѣта (ст. 25—27).

8. Пѣснь на Воздвѣженїе Ч. Крѣта Гдѣна. Под. Зарванїца. Поч. Зо ємпировѣ горьныхъ Бгъ са изавлає (ст. 27—29).

9. Пѣснь на покровѣ пресватої Бци. Под. Богородице вкрнымъ оворона. Поч. Прѣста црца на високомъ тронѣ (ст. 29—30).

10. Пѣснь сѣомъ архистратигъ Муханлѣ. Поч. Муханлѣ, кто аю Бгъ, велми возопилъ есь (ст. 31).

11. Пѣснь на Боведенїе Прѣтой Брѣци. Поч. Єїа принїцаєтъ, во церковѣ стѣпает (ст. 32).

12. Пѣснь сѣтелею Николаю. Поч. Ѡ кто, кто Николаю любитъ (ст. 33—34).

13. Пѣснь сѣтелею Николаю. Поч. .Болнаго нѣтъ зємнаго трона (ст. 35—46). Пор. Богогл. ч. 178.

14. П'кснь Прѣстой Бѣи. Поч. Богородице, вѣрнымъ ѡборона (ст. 36—37).

15. П'кснь присватой Богородици. Поч. Бѣди восхваленна ѿ всѣхъ родовъ земныхъ (ст. 38).

16. П'кс[нь] Їсѣ слаткомѣ повсѣднєвна. Поч. Похвалѣ принесѣ слаткомѣ Їсѣ (ст. 39).

17. П'кснь повсѣнєвна къ Їсѣ слаткомѣ, в нѣю кождѣю и во инѣ днѣ. Поч. Хвалите Гдѣ съ нѣсѣ (ст. 40—41). Пор. Богогл. ч. 86.

18. П'кснь на Гошєствїє сѣлаго Дхѣла. Поч. Источникъ дхѣвный радостє сполнний (ст. 42—43). Пор. Богогл. ч. 69.

5. Рукопис Івана Леманинця.

Отсей рукопис, довжини кварта, а ширини вісімки зладжений на нотатці, призначений до веденя рахунків, для повписуваня рубрик *debet i habet*. Нотатка оправна в полотно і має 108 сторінок. На 3—4 ст. є тільки проби пера, 5—53 записані, решта чиста. На трьох останніх сторінках переписана оловцем якась пісня, але так неоправно, що трудно її розібрати. Пісня різдвяна, як видно, бо зачинаєть ся словами: **Всє сѣхѣд ангє[л]ъ** ко нимъ со нєкєсъ і т. д. Рукопис зладив Іван Леманинець, про що говорить ся на кількох місцях; від нього й даю назву рукописови. На 3 ст. читаємо: *Maramaros, Kusnicza, Lemaninecz Iván, 1893. Tekintetes, Maramaros, Kusnicza, Lemaninecz Iván Lakas, Galicija, Kumu* (Кути?); на ст. 37 при кінці пісні намальований незручно хрест, а по його обох боках написано: **Молисѣ, оучисѣ, трєзвѣсѣ. Вѣчнаѣ памнѣть, блаженний покой, ино жєз[н]ъ вєзко[нє]чнаѣ.** На верху хреста написано: **Конєць п'ксни ѣмєнь;** а під сподом: **Лєманинєць Иванъ писѣлъ.** Опісля нарисовано десять десятків римських (X) побіч себе, обведених квадратиками, з таким поясненєм: **Сѣсѣ ѣ8мє(мє)рѣ** значит сто; **сєсє ѣ8мєрѣ** латинський. Сей рукопис купив я теж у Кушницї від Михайла Годя. Його зміст такий:

1. П'кснї ѿ смерти. Поч. **Вжє прѣшов час, лишѣю вас, прѣтєлѣ мойѣ** (ст. 1—7; перших чотирьох сторін, чистих, не паїную).

2. П'ксни о смерти, 2. Под. (ва той): **Оужє декрет потписѣ.** Поч. **Оужє сѣ час зближѣє** (ст. 8—16).

3. П'кс[н]ѣ 3. Поч. **Ѡ вєз8мний чєловѣчє, що ти дѣмаш, гадѣш** (ст. 17—19).

4. П'кс[н]ь 4. Поч. Ё страхъ серце проникає (ст. 20—29).

5. П'кс[н]ь без часѣ оумирающаго челоу'ька. Поч. Бѣс часѣ ѿ змиряю, брата моѣ м'ѣл'ѣ (ст. 20—34).

6. П'кс[н]ь оуца на смерть готовлящагосѣ челоу'ька. Поч. Болитъ на, болитъ, смерть сѣ заклає (ст. 35—37).

7. П'кс[н]ь о смерти. Поч. Яхъ, пора п[р]иходитъ, треба оумирати (ст. 38—39).

8. Поч. Источникъ слезы разливайтѣ сѣ (ст. 40—42).

9. П'кс[н]ь оуца о смерти. Поч. Фалшива юность, зрадлива фортѣна (ст. 43—45).

10. Поч. Бѣѣ притомн'ѣ взирайтѣ (ст. 47—49).

6. Рукопис Миколи Проця.

Отсей рукопис складаєть ся з 11 карток, формату вісімки звичайного аркушевого паперу і не має ані початку, ані кінця. Крім того останні дві картки подерті так, що по кавалку бракує з них. Він писаний досить незугарним письмом. Між поодинокими піснями є пародії рисунків і прикрас: зі справдішною красою вони не мають нічого спільного. Рукопис сей дістав я у Мараморши, але від кого і де, не тямлю вже. Він містить отсі пісні:

1. П'кснь смерти. Поч. Южъ идѣ до гробѣ смѣтнаго, темнаго (ст. 1).

2. П'кснь смѣтна. Поч. Ё смертѣ, смертѣ, чомѣсь такъ страшила (ст. 2—3).

3. П'кснь смѣтна. Поч. Яхъ пора приходитъ, треба оумирати (ст. 4—5). Пор. Богогл. ч. 230.

4. Смѣтна п'кснь младенцѣ. Поч. Голѣе, голѣе, то красно [тѣ] гѣркаєтъ (ст. 5—6).

5. П'кснь смѣтна. Поч. Источникъ слезы, разливайтѣ сѣ (ст. 7—8).

6. П'кснь смѣтна. Поч. Ё смертѣ ѿкрѣтна, а немилостива (ст. 9—10).

7. П'кснь смѣтна. Поч. Кажѣтъ людѣ, що ѿ оумрѣ, а ѿ хочѣ жити (ст. 10—11). Пор. Богогл. ч. 227. При кінці сеї пісні підписано: Николай Проць, во Бронецкой вѣси п'ѣвецъ и оу'читель, рока ѡййѣ (1889), м'ѣ[с]ѣца септемра ѣ-го дня римскаго, а рѣскаго августѣ ѣѣ-го дня.

8. П'кснь сѣго Васіліа. Поч. Изана сѣ благодать во оустнахъ твоихъ ѿтѣє (ст. 12—14). Пор. Богогл. ч. 187.

9. Пѣснь крещенію Господню на Богоявленіє. Поч. Крещаетъ сѧ Блудыка во Иорданѣ (ст. 14—15).

10. Пѣснь Воскресенію Хрѣтєв. Поч. Воскресѣ Ісѹсъ ѿт гроба (ст. 16—17).

11. Пѣснь Георгію мѣченікѸ. Под. Радѣи сѧ царице. Поч. Истиннаѧ вѣсна, Георгіе наста (ст. 17—19). Пор. Богогл. ч. 193.

12. Пѣснь на Сошествіє сѣго Дхѹа. Поч. Оутѣшителю (дальше видерто). Ст. 19—20. Пор. Богогл. ч. 70.

13. Пѣснь Ілію пророкѸ. Поч. Источниче благодати (ст. 21—22). З сеї піснї є тільки 4 строфки, решта видерта. Пор. Богогл. ч. 205.

7. Рукопис Олександра Ладжинського.

Отсей рукопис зладжений д. Олександром Ладжинським, учителем у Великім Липнику (в 1899 р.; тепер він уже деінде), Спішської столиці. В рукописі є більше пісень, але я не можучи набути його, ані лишити ся довше у Липнику, щоби скопіювати його в цілости, переписав із нього тільки те, що вважав більше інтересним. Тамашні селяне жадають, щоби сї піснї співано їм у церкві в часі великого посту*). Коли-б дяк — що буває зараз там і учителем, як звичайно в Угорській Русі — не хотів їх співати, тоді не міряють добре роківщини, не досипають до верха. Коли-ж співає, то дають навіть понад те, що належить ся. Розумієть ся, що дякови залежить на роківщині, тому майже кождий з них або знає ті піснї на память, або має їх переписані і співаючи їх, піддаєть ся вповні волі громади. Рукопис дуже інтересний, хоч не величкий, з огляду на свій характер. У ньому приходить подвійне письмо: славянське і латинка. Що знов до мови, то в ньому приходить аж три її роди: церковна мова, руський диалект уживаний на Спішу і пословачений (значно) диалект, уживаний там також, подібний дуже до бачванського. Опису рукопису, на жаль, не маю; подаю про те тільки початок тих пісень, які я вепів переписати:

1. Подякуєме Пану Богу.

2. О грѣшный человекѣ, памятай на себе.

3. Пісня під хрестом. Поч. О Боже мой милостивый (від-ривок).

*) Чи співають їх і при мерці, не знаю.

4. Piseň pohrebna staremu i mlademu. Поч. О smerti okrutna, a ne lytostiva.
 5. Ach človeče na sebe pamjataj.
 6. Ach jak smutni jest život človeka.
 7. Jakij tot svit mili, jaki je prekrasni.
-

Пробуваючи 1899 р. в липни у Мальцові, Шаришської столиці, мав я теж під руками якийсь старий рукопис, із якого й виписав собі вісім пісень, і їх початкові стихи подаю низше. Про самий рукопис не можу подати ніяких даних; в часі дороги, переносячись із місця на місце і звертаючи головну увагу на що иньше, я не міг займатися спеціально слідженням за рукописами; що, так сказати-б, упало само в руки, тим я користувався, на скільки міг, а за иньшим навіть не пробував розпинати ся дуже. З отього рукопису поробив я собі виписки задля мови, на яку й звертаю увагу. Окремої назви для сього рукопису не даю; причіплю його до рукопису д. Ладижинського, з якого також наведені тільки відривки і з яким лучить його подоба мови, для ріжницї одначе значу його числом 7 а. Виписані з нього мною пісні такі:

1. Похоронна пісня дітям. Поч. О жалосна, зармучена, нещаслива хвилю.
 2. Похоронна пісня старому. Поч. А смерти окрутна а не милостива.
 3. Пісня великопістна. Поч. Смотръ, грѣшнике, человекъ на распяті Хрѣстово.
 4. Пісня Богородиці ва процесії. Поч. Потъ твой плащ ся утѣкаемъ, о Дѣво Маріе.
 5. Пісня на Успеніє Богородиці. Поч. Архангели з неба пришли до Богородицы.
 6. Пісня на Різдво. Поч. Предивна новина настала.
 7. Пісня на Різдво. Поч. Сынъ божій ся намъ народилъ.
 8. Пісня на Різдво. Поч. Часъ радости, веселости свѣту насталь нынѣ.
-

Б. Тексти.

1.

Бетлегемські пастушкове ту прїдьте, Ей гей ту прїдьте,
 Что сѣя стало во той ноці, повічте.
 Ангелі нам ту новїну донесли, Ей гей донесли,
 Же уж прїшол тот месѣац небесні.
 Народїл сѣя с чїстої Дѣвї Марїї, Ей гей Марїї,
 В ѣаслычкох ѣст положенї на зїмі.
 Щаслива ѣе обтарганана маштальнѣа, Ей гей маштальнѣа,
 Вол і осел і то сѣно і слама.
 На которой бол положенї Спасїтель, Ей гей Спасїтель,
 Неба, земї той пан і Віткупїтель.
 Вол і осел там на него дїхайут, Ей гей дїхайут,
 А так голе пахольатко згрївайут.
 Магї ѣго із Йосїфом там стоїат, Ей гей там стоїат,
 А кед плачі Ісус мїлі та коїат.
 Льублай, льублай, пахольатко, сѣпївайут, Ей гей сѣпївайут,
 А тот час го трїє царї вітайут.
 Несут дарї із Персїди сердечно, Ей гей сердечно,
 Злато, лїван а і смїрну барз ўдѣачно.
 А так дїеска небо і зем веселї, Ей гей веселї,
 Віжат скочно пастушкове к маштальнї.
 Несут дарї Спасїтелю свойому, Ей гей свойому,
 Грудку сїра ѣак дїтѣатку бїдному.
 Ах Боже наш, Спасїтелю, а пан наш, Ей гей а пан наш,
 Шак ті од нас грїшнїх льудї не жадаш.
 А мї грїшнї что же тобї оддаме, Ей гей оддаме,
 Віру, льубоў і надежду складаме.

Зап. в Мальцовї, Шарїшської стол. в липни 1899 р. від селянки.

2.

Р. VII а. Ч. 7.

Сын б(о)жїй сѣя нам народїл,
 А нас грїшнїхъ выслебодїл.
 Вїтай сыну Божїй, вїтай.*)

Вїтайме го сполу вшиткї
 Єден каждый гласомъ крипкїмъ.

*) Сей приспїв повторюєть сѣя по кождїх двох стїхах.

Ангели нам раду дали,
Бисме ему хвалу здали.

Іоанъ Кр[ес]тител пред тя йшол,
А ты за нимъ на свѣт пришол.

Дѣтатко ся народило красне,
Яко слонце ясне.

Пастушкове хвалу здали,
Ангели му пѣснь спѣвали.

А звѣзда ихъ провадила,
К вертепу путь показала.

Хр[ис]те про тве народжия,
Дай намъ грѣхов отпушния.

Паралелі: Cithara sanctorum, Прешбург, 1790, ст. 90. — Як видно, ся пісня взята від Словаків. Так само ч. 4, і певно 1 та 3.

3.

Р. VII а. Ч. 6

Предивна новина настала
От века, от века неслихана.
Народил се Ёжиш наш Спаситель,
Ёишъ на сене в ясличкохъ на сламе выкупитель.

Тисяць сто пастырей горе стали,
До Бетлегема су бежали.
Налезли Ёжишка спанѣлого,
Дары му давали, з радости плесали, а спѣвали.

Претож и мы ему проспѣвуйме,
Дары маличкому офѣруйме;
Сердцами з устами его хвалиме,
Буд от нас велебен аж на веки амен.

4.

Р. VII а. Ч. 8.

Часть радости, веселости свѣту насталь нынѣ,
Же Б[о]гъ вѣчный, неконечный, народилъ ся съ Дѣвы.
Въ мѣстѣ, в Вифлеемѣ, во яслахъ на сламѣ
Лежитъ мале пахоятко на зими.

Щосме люде вшитки грѣшны з радости чекали,
Днес ангели сут весели, намъ то звистовали.
А претош плясайме, вшитки ся радуйме,
Пахоятку, немовлятку спѣвайме.

Спасителю, Хр[ис]те милый, І[су]се найсладши,
С чистой паны народзени, покладе найдракши,
Крало нашъ, Пане нашъ, склон ся к намъ яко пач,
Дай милости, твей радости дойти намъ.

Паралелі: Cithara sanctorum, ст. 47.

5.*)

Р. 1. Ч. 1.

Ангель пастыремъ мовилъ,
Христось нам ся народил
Вифлєсмъ а мѣстечку Іудовомъ,
С поколѣня Давидовомъ,
Съ панны Маріи.

Пастыріє вѣрили тому
Посельству веселому,
З охотою въ Вифлєсмъ бѣжали,
Дітя въ яслехъ витали,
Марію зъ Іосифомъ.

О дивное народження
Нигды невихвалено,
Зачала панна сына в чистости
Породила его в радости
С панства своего.

Юж ся сіє исполнило,
Что въ пророцехъ было;
Ааронова ружечка выквѣтнула
Квѣтокъ себѣ выдала,
И оwoць зродила.

Слухайте Бога отца,
Который естъ сынъ мой любимый,
Свѣту зъ неба посланный,
Того послушайте.

Тому будетъ честь и хвала,
Которому естъ оддана,
Яко отцу такъ и сыну,
И святому духу,
Въ тройци славимому.

Паралелі: Записки, т. XVII, ст. 62–63. — Kantyczki, II, 12. —
Богогласникъ, ч. 26. — Р. III. Ч. 8. — Botowski, Pol. p. kat. ч. 141.

*) Р. III. Ч. 8. (Ся пісня перейшла до нас від Поляків).

Ангель пастыремъ извѣстилъ,
Же Христось ся народилъ,
Во Вѣфлєсмъ мѣстѣ Іудовомъ,
С поколѣня Давидовомъ,
С панны Маріи.

Пастыріє звѣрили
Тому вѣстію,
З охотою бѣгли в Вѣфлєсмъ,
Въ яслахъ дітя витали,
Марію из Іосифомъ.

О дівное рождество,
И неизречено!
Зачала сына в чистотѣ,
Породила в радость,
Пана своего.

Юш ся тоє сповнило,
Што в пророцехъ писано;
Ааронова ружечка проквітнула,
Квѣтокъ с себе выдала,
Оwoць возродила.

Слухайте вы Бога отца,
Который естъ сынъ исполненный,
Си сынъ мой предвѣчный рож-
Свѣту зъ неба зосланный, [дєный],
Вси его слухайте.

Тому будетъ честь и хвала,
Єму бо естъ датона,
Слава отцу и сынови,
И святому духови,
Тройци славимой.

6.*)

Р. II. Ч. 17.

1. Сквѣния всезлатая, ковче¹⁾ завѣта,
Видячи днесь²⁾ своего сына повита.
- Радуй[и] ся, Маріє, радуй ся³⁾ присно дѣво,
Во нетлѣно[м] рождествѣ твоємъ.**)
2. Пастырие преславное чудо яви ся,
Же въ удобномъ вертепѣ Богъ воплоти ся.
3. Слава во [ви]шнихъ Богу ангелы гласятъ,
Хвалу сыну своему, дары приносятъ.
4. Звѣзди ему служаще, вертепъ свѣтяще,
Триє цари от востока дары носяще.
5. Воды⁴⁾, осель дышуща, хвалу дающе,
Рожденнаго нас ради парюю грѣюще.
6. Іродъ с того смутил ся, же Богъ роди⁵⁾ ся,
Ищетъ его забити⁶⁾, самъ потреби ся.
7. Радуют⁷⁾ ся небеса Христа [хва]ляще,
Веселит ся вся земля миръ приносяще.

Паралелі: Р. X. Ч. 112.

7.

Р. II. Ч. 38.

От востока восиявыи звѣзда яснаї,
Показавыи, днешъ восиявыи.

*) В рукописі X, ч. 112 є такі відміни: 1) ковчехъ; 2) Марія; 3) радуйте ся; 4) Строф 2—4 нема; пята (в Р. X друга) виглядає так:

Воль и осель гди суще, хвалу воздають,
Нарожденаго насъ ради во вертепѣ паровъ грѣють;

5) родил ся; 6) хочеть Христа оубити; 7) сеї строфки нема; намісь неї є иньша:

Преславное чудо яви ся,
Ижъ во охотомъ (sic! нам. оубогомъ) во вертепѣ
[Христосъ роди ся.

**) Приспів по кождих 2 стихах.

Валаамъ го пророковалъ,
Звѣзду ясну показова[лъ]
Днемъ восиялъ.¹⁾

О котромъ то пророцѣ ясно писали,
Котрѣ были во отхлані, все его чекали.
Иротъ волх[в]омъ извѣствуєтъ,
Слуги своя изъкликуєтъ,
Христа шукаєтъ.

Скоро слуги прибигають,
Кровь младенцевъ проливають,
Христа глядають;
Матки дѣти избирають,
От пороховъ отирають,
Слезамы купаютъ.

О безбожный, о Ироде, злый Фараоне!
Смерть младенцевъ тяготуєшь,
Плачу не чуєшь?
Прими, царю, наша птенца,
Во трохъ лѣтехъ наша младенца
Во радость вѣчную,
А Ирода безъбожнаго,
Сына аду пекельнаго
Во тьмѣ кромѣчную.

8.*).

Р. I. ч. 3.

Крещаетъ ся Владика въ Їордани,
Имѣяй власть на небеси и над водами.

Простри руку, пророче, косни ся версѣ
Сотѣтеля¹⁾ своего и людие всѣ.²⁾

¹⁾ Оця строфка зовсім попсована, як і ціла пісня; її повнійший варіант диви: Записки, т. XVII, 2, ст. 61—62.

²⁾ Р. III. Ч. 12: 1) содѣтеля; 2) людей всѣх; 3) сей; 4) водою и молитвами в дому; 5) во; 6) кимвалех; 7) котрый на Їордани наша грѣхи измыл; 8) вѣдѣша;

Варіант із Р. VI. Ч. 9 походить із иньшої редакції. Подаю його в цілості:

Крещенія просяще, невѣдый грѣха,
Сий³⁾ есть баранокъ божій, наша потѣха.

На Їорданъ пришедше, воды почер(р)пѣте,
Во дому водою и молитвами⁴⁾ всѣхъ окропите.

Крещшому ся во Їордани вѣ⁵⁾ гуслехъ спѣваймо:
Во dobroгласныхъ кимвалѣхъ⁶⁾ вси заграймо.

Слава Богу во Тройци, же ся окрестилъ
И Христосъ на Їордани уже ся омылъ.⁷⁾

На Їордани вѣдѣ⁸⁾ Тройцу святую
Въ божествѣ единомъ нераздѣльную.

Веселячи ся сице рецѣмо:
Крещшому ся въ струяхъ пѣснь принесѣмо.

Паралелі: І. Франко, Карпатурська література. Ст. 133, ч. 66;
ст. 138. ч. 3. — Р. VI. Ч. 9. — Р. III. Ч. 12. Записки, т. XV, 3,
ст. 48. —

Крещает ся Владыка во Їорданѣ,
Имѣяй власть на небеси и надъ водами.

Крещеніе просяща от Іоана,
Который выпровадилъ с пекла Адама.

Положивый дорогу презъ море Жидомъ,
Который былъ пророкомъ царемъ Давидомъ.

Измѣривый пядію попуд небеса
Со страхомъ ся великимъ к нему прикаса.

Крещенія просяща, невѣдый грѣха,
Сей есть баранокъ божій, наша оутѣха.

И мы тую воду вси почерпаймо,
Яко панна нашего вси оглядаймо.

Слава во вышнихъ Богу, вси заспѣваймо,
Крещасѣму ся въ Їордани поклонъ отдаймо.

9.*)

Р. І. Ч. 4.

Іорданъ рѣко, уготови ся,
Се бо приходить Богъ крестити ся.

Плотію идеть на своя струя,
Отъ Іоана услухъ¹⁾ требуя.

О Іоане, хтѣй²⁾ послужити,
И верхъ Владицѣ³⁾ спѣшь ся омыти.

Іоанъ пророкъ, длань простираєть,
Се Агнецъ Божій, ясно власть.

Духъ святий сходитъ видомъ голуба,
Показа отцу того сугуба⁴⁾.

Мы Іоану уподобѣмъ ся,
Чистыми серцы приоздобѣмъ ся⁵⁾.

На рѣчныхъ струяхъ тебе⁶⁾ вѣдати
И его⁷⁾ миле всѣмъ выхваляти.

Бога во тройци єдинаго знати⁸⁾,
Псалми и пѣсни согласно спѣвати⁹⁾.

Дай то намъ, Боже, тя выхваляти,
На рѣчныхъ струяхъ миле¹⁰⁾ оглядати.

Почерпѣте¹¹⁾ воды, убо брат[і]є,
Святого Духа на спасеніє.

*) Р. ІІ. Ч. 22: По другій строфіі приходить отся:

Море вѣдѣвши прочъ уступаєть,
Іорданъ рѣка воспять вертаєть.

По пятій строфіі приходять у сѣм рукописі такі:

Іоанъ пророкъ длань простираєть,
На верхъ Владицѣ воду вливаєть,
Грѣхъ весь Адамовъ оmyваєть ся,
Главы змѣевы сокрушають ся.

Нашіє 12-ої строфки є отся:

Бога во Тройци єдинаго знаєме,
Псалми и пѣсни такъ єму спувамо.

Деяких строфок із І р. бракує, инші знов поперемиювані: одна стоїть скорше, друга пізнійше, але в текстї не рїзнять ся.

Р. ІІІ. Ч. 11: 1) услугъ; 2) хотай; 3) владычнѣй; 4) той показуєть отцу сугуба; дальше йде отся строфка:

Днес грѣх Адамовъ оmyваєть ся,
Главѣ смѣвѣ сокрушають ся.

5) приготовѣмъ ся; 6) его; 7) тебе; 8) знаймо; 9) вси заспѣваймо; 10) тя; 11) почерпѣмъ воду.

Днесь ся чловецы вси радують,
Ангелы въ небѣ вси¹⁾ триумфують.

Бога во тройци такъ єдинаго
Въ тройци святой²⁾ непостыжимаго.

Купно съ отцемъ и святымъ Духомъ,
Тому честь и хвала на вѣки вѣковъ³⁾.

Паралелі: Богогласникъ, ч. 35. — Записки, т. XV, 2, ст. 48. —
І. Франко, Карпатор. література, ст. 138, ч. 4. — Р. II. Ч. 22. — Р.
III. Ч. 11. — Коляды, Львовъ, ст. 87—88. — Коляди, Львів, 1900, ст.
65—66. —

10.

Р. III. Ч. 13.

Тройце святая, Боже ласкавый,
Который себе, нам днесъ показавый,
Во трієх персонах, в божествѣ единомъ,
Отче со сыном и с духом.
Котрого ради нас з неба послал есь,
Нам людем своим збавленя дал ес ;
Благодарим тя и воспѣваемъ,
Богоявленію ти вси ся кланяем.
Имже спаслъ еси мир погибающъ,
Нинѣ ся крести грѣхи потребляющъ.
Во струяхъ Іорданских сіє содѣлавый,
Сущим во тмѣ свѣтъ возсіявый,
Отець створител с синомъ откупителем,
И святымъ духомъ поспѣшителем.

11.

Р. III. Ч. 16.

Царская порфира прозябаетъ,
Радость всему миру днес раждаетъ,
От корене Іесеова, дѣвая приходитъ,
Младенца приносить*).
Дотол Сімеон умирати боял ся,
Ажъ на руцѣ свои прияти ужасал ся.
По закону сина старцу приношаетъ,
Чистоты нескверной от него жадаєтъ.

1) сього слова нема; 2) во трієх персонах; 3) вѣком.

*) Сей приспів повтаряєть ся по кождих двох стихах.

Сімеоне старче, приди днес весело,
Стрѣта[й] дѣву чисту й на руцѣ несено.

Над звычай радост, дівная новина,
Гды Сімеон старецъ воспримует сына.

И мы трумфуймо, Христа стрѣтаймо
Въ тѣлѣ младенческомъ выхваляймо.

12.*)

Р. I. Ч. 6.

На рѣкахъ сидяще горка Вавилонa,
Внегда помянути (2) прекрасна Сіона.

И плачъ нашъ презѣльный велми насъ пронзаєть,
Серце и утробу (2) во мнѣ пробождаєть.

Како въ земли чуждей плѣнникомъ на[м] сущимъ,
Принуждаютъ пѣти (2) органъ не имущихъ.

Воспойте намъ пѣсни, Сионскія страны¹⁾,
Да услышимъ нынѣ (2) Вавилонскія страны.

Ты Іерусалиме, аще ты забуду.
Душею и тѣломъ (2) затленъ²⁾ да буду.

Къ гортанемъ нашимъ, языкъ да прилипнетъ,
Аще ты забуду (2) скорѣ да погибнемъ.

Дщерь прекрасная горка вавилонская,
Како что воздаєть (2) тебѣ Богъ, Сионская.

Развѣ Вавилонa имущихъ студецъ³⁾,
И о камень твой (2) разбьетъ младенець.

Паралелі: Богогласникъ, ч. 42. — Р. II. Ч. 1.

13.

Р. III. Ч. 32.

Ізлїй на мя, Боже, со небесе росу,
Да се поста время безгрѣшно почну.

Откуда почну слези проливати,
Злаго ми житія дѣла спам'ятovati.

*) Отся пісня надрукована так у Почаївськїм Богогласнику з 1790 р. під ч. 34 як і у Львівськїм з 1886 р. на ст. 75—76. В нашїм рукописнїм збїрнику вона на стїльки рїзнить ся від надрукованих текстїв, що можна її тут уважати вповнї варіантом і оголосити на ново друком.

1) Р. II. Ч. 1. строны; 2) забвень; 3) ищущихъ студенець.

Навикох на вся дѣла моя злая,
 Прото лішен буду пресвѣтлаго рая.
 Уподобих ся вранови нощному,
 День и ноц перебувающому.
 Разорихъ законъ Создателя й Бога,
 Прото лішен буду свѣтлаго чертога.
 О душе, душе, чему не рыдаешъ,
 О многих грѣхах чем ся не восплачешъ?
 Кій плач воспою днес языкомъ моимъ?
 Помілуй мя, Боже, по щедротам твоим.
 Из глубини сердца глас мой услыши,
 Помілуй мя, Боже, от грѣхов очисти.

14.

Р. Ш. Ч. 34.

Крестъ Господень ублажаєм,
 На нем Христа лобызаетъ,
 Волею страсть приймаю.

Древо жизн[и] украшеное,
 Духом святым устроеное,
 На нем Христос прозябе,
 Нам вѣрным спасеніе.

На тебѣ кров ізлія ся,
 Ілот на покарм отда ся,
 Агнца Христа на офѣру,
 Во спасеніе міру.

На тебѣ Христос распят ся,
 Спасеніе нам содѣла ся,
 Ёда Христос в ребра прободє ся.

Древа ради давно,
 Адамъ з раю ізгнаний,
 От древа паде ся,
 Древом краснымъ спасє ся.

Древо жізни таинствено,
 Жізнодавца нам зявило,
 Днес показа Христа Бога,
 Зведшаго нас от трывога.

На крестѣ Богъ умераетъ,
 Солнце ясновст заливаєтъ,
 Завѣса ся раздираєтъ.

Матка сіде вопієше,
 Непрестано рыдаєше,
 Глас жалосны испущаєше.

Горе мнѣ, сину наймилюшій,
 Ісусе мои нетлѣный,
 Нынѣ тебе оглядаю,
 Умершаго умлѣваю¹⁾.

Кресту поклонъ учинѣмо,
 Хрісту хвалу воздадѣмо,
 Же он рачилъ за насъ,
 Пречисту кров проліяти.

15.

Р. Ш. Ч. 36.

Плачите сердца моего зѣница,
 Падох в тяжкій жал грѣховный пленица,
 Ёй нѣсть во мірѣ такого грѣшника,
 Якоже аз никто согрѣши от вѣка.

1) = умоляю.

Душу й тѣло погубихъ во мѣрѣ,
 Лиших ся любви, надежды й вѣры,
 И раздрах одежду крщеніемъ данну,
 Юже ми даде Бог со више исткану.

Камо я поиду преокаяный
 Стратив ем дар от Бога ми данный;
 Поиду и припаду ко щедрой царици,
 Небеси й земли, къ Маріи дѣвици.

И кто грѣшный, когда погибаетъ,
 Ёда ты, дѣво, на помощь вызываетъ,
 И я грѣшный буду призывати,
 Имя твоє святое буду прославляти.

16.*)

Р. I. Ч. 12.

Радуй ся зѣло, дщи сіона,	Спѣшно пойдѣмо и припадѣмо,
Се царь твой восѣдый на осли;	И Виеавію вси оглядѣмо;
Ісаія вопиетъ,	Днесь виія финика,
Софонія глаголетъ	По нхъ грядетъ владика
5 Владицѣ.	10 Ёсть дивно.

*) Р. II. Ч. 5: в. 23 — его устрѣтша; в. 25 — се жаль; в. 31 — осана; в. 37 — кравыя излія; в. 38 — нынѣ нѣсти; в. 42 — вчера пришед; в. 43 — воскрес; в. 44 — словеси; в. 49 — то бы; в. 50 — насъ; в. 51—55 нема; в. 61 — Владицѣ; в. 62 — поемъ; в. 70 — ангеловъ; остання строфка відмінна:

Честь Богу хвала в купѣ пѣніе,
 Воспѣваймо, людіє грѣшныи;
 Благъ бо еси, Владико,
 Поємъ тебѣ, елико
 Достойно.

Р. III. Ч. 37: в. 2 — на жребя; в. 9 — пришедъ; в. 13—15:
 Пренайсладши, благословен сих ради,
 В Єрусалим пришеди
 Спасти насъ.

в. 16—20 — нема; в. 21—25 виглядають так:
 Народы ризы на путь постилаху,
 Младенцы купно осана спѣваху;
 Усты его пояху,
 Непрестано глаголаху,
 Нѣтъ се ужасъ.

в. 26 — се знаменаше; в. 27 — на осли; в. 30 — о царѣ сем; в. 32 — избав от грѣховна лова; в. 36—40 нема; в. 42 — вчера пришедый во; в. 49 — жив былъ; в. 50 — нанъ; в. 51—55 нема; в. 57 — четверодневна от гроба воздвиг; в. 65 — заблуждшихъ; в. 66 — избави насъ Боже; в. 68 — во вѣки; в. 69 — сочetaй нас со лики.

Усты медъ подають,	Осанна во вышних поюще
Чающимъ в сердцу желчь мають;	Младенцы еще от чреслъ суще;
Пренаисладши во Іерусалимъ ходяще	Благословенъ сый грядый
На жребяти сидяше	Во Іерусалимъ пришедый
15 Осанна!	20 Спаси насъ.

Р. VIII. Ч. 14: Сей варіант незамітний нічим, досить поплутаний і скорочений; має тільки 6 строфок: 1—3, 6, 13 і 10 (на кінці). Те саме дотикає теж варіанта: Р. VIII. Ч. 31.

Р. X. Ч. 36: в. 1 — сіоня; в. 2 — возсѣднть на коня; в. 3 — Захарія; в. 4 — Софронія; в. 11—14 такі:

Усты медъ подають сладчайши,
Сердцемъ желчь лютый, прегорчайшій,
Во Іерусалимъ ходящу,
На жребяти сѣдящу.

Друга строфка в сѣм рукописі третя, а перші її два стихи такі:

Спѣшно пойдѣмо и припадимо,
Во Вѣчанію вси грядимо;

в. 16—17 теж змінені:

Дѣти вопіють,
Сладцѣ глаголють.

Намісь в. 21—25 є отсі:

Осанна въ вишнихъ поющіи,
Младенцы, иже от чревъ сущи;
Благодать намъ велика,
Бже пришедъ Владыка,
Бсть дана.

Дальші дві строфи перемінені; перше стоить 7, опісля 6; зміни в них такі: в. 31—34:

Приде сіонъ спасъ Вавилоня,
Изведетъ грѣшныхъ его от огня;
. воздвизаетъ,
Иже спасетъ от грѣха.

в. 26—30 виглядають так:

Отроцы сіє знаменаше,
На жребцѣ спасеніє наше;
На немъ его увѣрша
И устнама воспѣша:
Се царь нашъ.

Строфка 9 (в рук. 8) така:

Старый паде ся (sic!),
Испроверже ся;
Хрістосъ грядетъ возвести
И ко себѣ привести
Сіонъ градъ.

в. 47 — и горцѣ вси его; в. 48 — здѣ пребилъ; в. 49 — не бы братъ нашъ умерлъ; (9 і 10 строфки знов перемінені); в. 42 — днесь вчера

- Ризы постилаху, путь украшаху, Сестры рыдаху, путь украша[ху],
 Горцѣ его барзо плакаху; Горко его барзо плакаху:
 На немъ его утѣшаху Аще бы ты зде былъ,
 И усами воспѣша: То бо братъ нашъ живый былъ
- 25 Нѣсть се желчъ. 50 Намъ зряще.
 Пророци сіе знаменаша, Мовить Владика спасти Лазаря,
 На жребцу спасеніе наше. Гласит Асидскаго вертоградаря;
 Захаріѣа великій, Богъ егда отверзе,
 Ісаіа пророки Власть жидовску исп[р]оверже
- 30 Ослятем. 55 Всѣхъ ради.
 Приидеть осяна спась Вавилона Ісполнивъ чудо Христосъ на земли,
 Всѣхъ насъ избавъ отъ Сіона. Воскресивъ изъ гроба четверо-
 Воздвизаєть финиковъ Лазаре, гряди вонъ, [дневна:
 Юже спасе отъ грѣховъ Да пустить тя онъ демонъ
- 35 Тмами темъ. 60 Владицѣ.
 Сулима избави пророки, Возми насъ на осля, Владико,
 Кравія излиялъ намъ токи; Поемъ ти пѣніе велико,
 Нынѣ нѣсть ти Сулима, Да насъ падшихъ возведе
 Но Йерусалима И ко свѣту приведе
- 40 Новый градъ. 65 Лежащихъ.
 Всяческая создавъ дланію, Збави Боже отъ всякаго зла
 Вечеръ пришелъ былъ въ Віеанію Сподоби насъ въ небѣ вѣчна[го]
 И Лазаря воскресилъ Да тя поемъ на вѣки [блага.
 Во единомъ словоси Да имамъ жити съ лики
- 45 Смердяща. 70 Ангеломъ.

Честъ Богу, хвала во купѣ
 И пѣніе заспѣваймо
 Людіе, грѣшныхъ Богъ
 Бо сей Владика поемъ

75 Достойно.

Паралелі: Почаївський Богогл. (1790), ч. 44; Львівський, ч. 52, ст. 99—101. — Р. II. Ч. 5. — Р. III. Ч. 37. — Р. VIII. Ч. 14 і 31. — Р. X. Ч. 36.

17.*)

Р. III. Ч. 39

Цорко сіонска, днес весели ся
 О томъ, же царъ твой днес приближи ся.

шедъ во; в. 45 — изъ мертвыхъ смердяща; 11—12, 14—15 строф — нема; в. 63—65 такі: Самъ насъ падшихъ возведи

И ко себи приведи
 Въ сіонъ градъ.

*) В Р. II. Ч. 28 — варіант сеї пісні виглядає так:
 Церкве сіонская, южъ весели ся
 О томъ, же царъ твой днесъ приближи ся.

На тихом жребцу покорне вжидаєт,
И всѣх вѣрных на три[у]мфъ взываетъ.
Приход же, Христе, з дянными слугами,
Додай веселости своими псалмами.
Котрый спѣшит ся кров свою проляти,
Нас от вѣчной муки высвободити.
Вижд человекѣ, что Богъ даруєтъ,
Волное тѣло свое за насъ офѣруєтъ.
Знай, же то милость отцевска справуєтъ,
Невинного агнца нам выправуєтъ.
Котрый спѣшит ся тяжкіє муки пріяти
И пречистое тѣло свое распяти дати.
Приходит всѣх нас от грѣхов спасти,
И распятиєм своим нас откупити.
Мы теш, о Христе, тебе стрѣтаємъ,
Сими квітками любезно витаємъ.
Осана, Христе, наш избавителю,
Благословен грядый наш откупителю.
Дай нам по смерти жал занехати,
Христос воскресє радосно заспѣвати.

На тихомъ жребцу покорне бѣжаєтъ,
Всѣхъ людей вѣрныхъ на тр[і]умфъ взываетъ.
Которій спѣшит ся кровь свою проляти,
На[сѣ] от вѣчныхъ мукъ выслободити.
Страсть окрутную, тяжкіє раны,
Которіи будутъ на тѣлѣ з[а]даны.
Знай, человекѣ, что Христосъ ся даруєтъ,
На полную страсть за насъ ся готуєтъ.
Мы тежъ, о Христе, тежъ тебе стрѣчаємъ
Вдянними вѣтми любовно витаємъ.
Осана, Христе и Збавителю,
Благословенъ грядый во имя откупитель.
Дажь намъ по смерти жалъ занехати,
Христосъ воскресъ миле заспувати.

18.

Р. II. Ч. 34.

Южъ ся жыды из[о] брали,
Абы Христа где поймали:
Поимавше хотять бѣчовати
И на крестѣ¹⁾ розъпинати.

Во горотку поимали,
Назять ручки завязали;
А Июда розъслабѣвше,
Свое сердце запаливше
Приступивъ до Христа чудне,
Поцуло[вав]²⁾ его блуд[н]е.

О Июдо злочестивый,
Зеръцало слуг³⁾ неправдливый!
Волѣвъ бе[с] ся не въродити,
Нежели тоє учинити.

Гды пришлоъ панъ ко Пилату,
Возложили на него шату;
Приведоша ко Пилату
Же его суди латву⁴⁾.

Потомъ у стовпа бѣчовали
И на крестъ роспинали;
Во той часъ ся слонце затопѣло,
Якъ на небѣ бы не было.

По окрутной такой муцѣ,
Отдалъ Богу духъ во руцѣ.
Ученицѣ изъ креста пзяли
И во гробѣ полагали.

Матка серъдечне плакала,
Коло хреста умлѣвала:
Увы, сыну, любимое!
За що теръпишь неви[н]ное?

Плачѣме ся вс(ц)ѣ Християне,
Якъ за насъ Христось теръпѣвъ раны.
За то нехай буде честь и хвала
И на вѣки вѣкомъ слава.

1) В ориг. крестъ. 2) В ориг. поцулобаба. 3) В ориг. слуго. 4)
Тут попсовниий текст.

19.

Р. III. Ч. 41.

О все створеня! По умершомъ пану,
Плачутъ вси ревне по вышнемъ гетману.
По невинности, пане, умираєшь,
То за нас грѣшныхъ страсти приймаєшь.

Гды тя Жідове такъ срого убили,
Терновий вѣнецъ на голову зложили.
Не мають пана за месѣяша,
А ты єсь потѣха наша.

На гору Голгофту Христа провадили,
На крестъ руцѣ и нозѣ Жідове прибили.
А такъ волали: Возми, распни его,
Сего царя іудейскаго.

Гды голову твою до моску пробили,
Тѣло святое бичами въ слупа збили
И презъ потокъ кировъ вели,
Ланцюхами всѣ там упали.

Матка Христова под крижемъ стояла,
З жалю тяжкого сердцемъ умѣвала:
Сину наймилишій, что ми повѣдаєшь?
Теперъ святую голову схіляєшь.

Мечъ сердце мое из болемъ протече,
Яко ми предъ тымъ Сімеонъ прорече,
Нинѣ ся сполнило пророчество его,
Праведнаго Сімеона того.

Видячи матку под крыжемъ болезну,
Носючи жалостьъ душевну и тѣлесну,
Апостоль Іоанъ дѣву потѣшаєтъ
И за матку ея примаєтъ.

На рукахъ сына якъ солнце держала:
Не такойъ єс былъ, колими ты повивала.
А теперъ тѣло святое зранили,
И кровъ святую з тебе выпустили.

А бокъ ти святой копіємъ пробіли,
А с креста знявши во гробъ положили,
Каменемъ тяжкимъ з верха прикрыли,
Дали печаті стражію с кустодією.

А мы на колѣна Ісусу впадайме,
 Со страхом страсти его лобизайме;
 Воскресни, Боже, рач нам даровати,
 Тут тя выхваляти, в небѣ царствовати.

Паралелі: Записки, т. XVII, 2, ст. 57—58.

20.

Р. II. Ч. 37.

Ісусе, царю распятый на крест[ѣ] древяномъ,
 Сокрушивъ еси мощь бѣсовъ, [в] радость христіаномъ.
 О проклятый и невѣрный, злый роде євѣре[й]ский,
 Почто страждетъ бѣси милости Ісусъ Назоре[й]ский?

Анна, Пилать и Каифа где крестъ бировали¹⁾,
 Слуги Христа бѣчовали і короновали.
 Воина темна Лов[г]ина, его принудили,
 Копию бокъ отворили, кровь и воду изъточили.

Слонце во тму примине ся, луна окропляше,
 Ёгда агнецъ незлобивый на крестѣ²⁾ умираше.
 Лецъ твердѣшиі патъ каменемъ євреская сердца,
 Не зъпознаваше створителя, камень позна творца.

21.

Р. II. Ч. 31.

Душе моя грѣшна[я], востани ране[нь]ко,
 Позри на раны Бога (своего), зомлѣеть сердце[нь]ко³⁾.
 Рудѣ и позѣ его прибили,
 Кровь и воду истъочили
 Лѣйте ся слезо[нь]кы.

А что то за бѣда, котра за сусѣда
 вѣдаешъ, себе маешъ,
 Ёще пог[л]ядаешъ оченьками
 Смут[и]енькими, слове щирими,
 Раму (?) обѣцюешъ.

Іды възсърѣвше на крестъ matka распятого
 Тебе сына и Бога окоронованого,
 Ані сѣтерпѣти от жалю може,
 Якую болѣсь на крестѣ⁴⁾, Боже,
 Ог жидовъ терпѣвъ еси.

1) В ориг. перша буква ф; я поставив ѿ, бо слово з ѿ не існує на Угорській Руси. 2) В ориг. крестъ. 3) В ориг. сердце[нь]ко; 4) В ориг. крестъ.

Кто бы не заплакавъ на такую брагу,
 Гды остатную крови кроплю¹⁾ выливъ²⁾
 Ёще за нима просить до Бога отца:
 Отпусти имъ, пане, не видятъ, что творятъ
 Окрутни жидове! Испол[н]и[ло] ся то все пророчество
 И пекло сѣмо затворяетъ ся,
 Наротъ лютьски[й] назатъ вернетъ ся³⁾
 До росъкошовъ небесныхъ⁴⁾).

Такъже твои, Збавителю, незносе злости, (?)
 Что пробито терностию ашъ до моск.и кости
 Руцѣ бинъ..... сложити, якъ добродѣю,
 Только же руцѣ не (и)вмытѣ шѣю,
 Не имамъ гдѣ умыти.

Гради, душе, прямо, умыешъ ся тамо,
 Восъпримисте нище (?), ко творцу слезаще,
 Смерть болѣзнена, а намъ збавлена,
 Крестъ и копѣе и всѣ гвоздѣе
 На наше збавленя.

Восъстанъ грѣшна душе, престанъ юшъ грѣшити,
 Якъ перестанешъ г[р]ѣшити, можешъ в небѣ быти;
 Творецъ и Збавитель тебе искупуе,
 Крестомъ от враго[в] избавляе,
 Будешъ кролевати.

Перестанъ грѣшна душе отриданна,
 Поки кроль небесный приде от горнои полати⁵⁾,
 И насъ со собою обѣця[е] взяти,
 Только потреба грѣховъ перестати,
 З ними вѣчне царств[о]вати.

22.*)

Р. VII. Ч. 1.

Подякуйме Пану Богу
 А здавайме⁶⁾ честь і хвалу ему!⁷⁾

1) В ориг. кровъ. 2) По сѣм слѣдуе два слова: ко Пилату; 3) Намѣсть: вертаетъ ся. 4) В сю строфку стягнені двѣ, незвичайно поцсовані; 5) В ориг. полацовъ.

*) Р. III. Ч. 43: 6) здаваме; 7) по сѣм ідуть отсѣ два стихи:

Он бо чрез свое мученя
 Даст нам грѣхов отпушеня;

Зъ неба вступилъ¹⁾, понижил ся
А зъ Маріи паненъ²⁾ народил ся.

Три а трицетъ рочки працювавъ³⁾,
Ничъ⁴⁾ на святымъ крижу⁵⁾ умерти мавъ.

Ламала Матка своєю руци,
Нижъ видѣла сына въ тяжкей муци⁶⁾.
Сына свого премиленого,
Ажъ на святымъ крыжу⁷⁾ распятого.

Слышала го⁸⁾ плачущаго,
Видѣла го⁹⁾ укырвавеного;
Не могла го словомъ потѣшити,
Ани его святу кровъ заставити.

То свята кровъ по нимъ текла¹⁰⁾,
Зъ главы, зъ бочка¹¹⁾, зъ чистаго живота;
Та свята кровъ¹²⁾ насъ выкупила,
Зъ мукъ великихъ, горящаго¹³⁾ пекла.

Велькимъ¹⁴⁾ гласомъ Христось волавъ,
Нижъ на святымъ крижу¹⁵⁾ умерти малъ;
Бы ся человекъ розпаятувавъ,
О якъ бы го Богъ вѣрно миловалъ¹⁶⁾.

Христе про твоє омучиня¹⁷⁾,
Рачъ намъ дати грѣховъ отпуциня.
Бы насъ не взялъ вѣчный пламень,
Захочай насъ, Іезу Христе, аменъ.

Аминь, аминь, такъ Боже дай,
Бызме пришли споу въ небесный рай.
Абызме ся такъ достали,
Зъ Христомъ паномъ въ небѣ пребывали,
Ажъ на вѣкъ вѣковъ, аминь.

Паралелі: Р. III. Ч. 43.

1) ступилъ; 2) сього слова нема; 3) третя и три роки працювавъ; 4) гды; 5) крестъ; 6) видячи сына в тяжкой муцѣ; 7) крестъ; 8) его; 9) его; 10) свята кров его по нем текла; 11) з боку; 12) тота кровъ; 13) из; 14) великимъ; 15) коли на святомъ крестѣ; 16) Абы ся человек распаятал, } Якъ его Богъ миловалъ; 17) ся строфка, остання тут, звучить так:

Христе, презъ твоє мученіє,
Дай намъ грѣховъ отпущеніє,
Абы нас минул вѣчный пламень,
Ухочай нас, Христе, аминь.

23.

Р. VII. Ч. 2

О грѣшный человѣче
Памятай на себе,
Что Христосъ Богъ терпиль,
На крижу про тебе.

Найперше с панѣнкомъ
Маріомъ ся розлучаль,
Богу отцу своему,
Матичку поручаль.

А потомъ си ишошь
Молити до заграды;
Жыди го вартують, —
Влапити бы ради.

Жыди го вартують,
Абы ся имъ не сховаль,
Вѣру христьянску,
Бы не научуваль.

Дванаць апостоловъ,
Маль Христосъ панъ вѣрный,
А Іудашъ го продалъ
За тридцать срібєрныхъ.

А гнетка тотъ Іудашъ
Давъ знамена жыдашь:
Тогда го лапайте,
Кедъ я буду при н(ъ)омъ.

А якъ ужъ Ісуса
Съ повразми вязали,
Тогда Іудашови
Одійти казали.

А якъ ужъ на него
Тяжкий крижъ сложили,
Же го муситъ нести
Сынъ божій невинный.

А якъ го ужъ вели
Съ Іерусалимъ мѣста,
Скырвавена была
Подъ ногами цеста.

А якъ го ужъ вели
На калварску гору:
Седемъ разъ упаднуль
Про христьянску вѣру.

Седемъ разъ упаднуль,
Сердце умлѣвало,
Между мордарями
Лютости не мало.

Седемъ разъ упаднуль,
Нимъ на гору вышошь;
Седемстократъ зомлѣвъ,
Нежели на крижъ пришовъ.

Панѣнка Марія
Стократъ разъ зомлѣла,
Нишли свого сына
На крижу видѣла.

А якъ му терньову
Коруну сложили,
Его святу главу
Окрутиѣ зранили.

А якъ го ужъ горѣ
С крестомъ поставили,
Вшытку кровъ и воду
Съ него выпустили.

Нихто не жаловаль
То пресвяте тѣло,
Лемъ ся то мордаре
Высмѣвали с него.

Лемъ го жаловала
Побожна Веронка,
С главы хустку сняла
Втерти ся му дала.

Заразъ на той шматѣ,
Тварь Христа зостала;
Побожна Веронка,
Ужъ святомъ остала.

Іосифъ съ Никодимомъ
 Съ крижа го съняли,
 Панѣнці Маріи
 На руки го дали.

Іосифъ съ Никодемомъ
 Пилата просили,
 Жебы святе тѣло
 До гробу вложили.

Іосифъ съ Никодимомъ
 До плаща увили,
 Съ великомъ побожностьюмъ
 До гробу сложили.

Плачте над нимъ скалы,
 Плачте надъ нимъ воды,
 Плачте надъ нимъ вышитки
 Побожны народы.

О Христе, о пане,
 Най ся намъ то станеть,
 Най ся намъ то царство
 Небесне достанеть.

О Христе, о пане!
 Рачъ ся змиловати,
 Бысме могли с тобомъ
 Въ небѣ пребывати,
 Ажъ на вѣки, аминь.

24.

Р. VII. Ч. 3.

О Боже мой милостивый,
 Спасителю справедливый!
 Христе, Спасе, на крестѣ висиши,
 Про насъ грѣшныхъ тяжесть мукъ терпиши.

Подъ крестомъ, людіе, станьме,
 На Іисуса позирайме;
 Якъ онъ горко на души, на тѣлѣ,
 Терпитъ муки тяжко неповиннѣ.

Онъ якъ злодѣй поиманный,
 Мотузами повязанный;
 Ко Пилату судіи веденный,
 На горьку смерть живо осужденный.

У Пилата прutowанный,
 Терновымъ вѣнцемъ вѣнчанный;
 На смѣхъ предъ нимъ колѣна сгибають
 И по святыхъ лицахъ ударяють.

Одежду ему снимають,
 Трость во руку влагають;
 Царемъ его смѣшно называютъ
 И во нечестъ очи заплевають.

Витай царю! смѣхомъ кажутъ,
 Покойнѣ руцѣ повязутъ;
 Кричатъ: Распи, о Пилате, его,
 На насъ и дѣтехъ нашихъ кровь его.

25.

Р. VII а. Ч. 3.

Смотрь грѣшнице, человеѣче, на распятя Хрѣстово,
Яки про тя терпятъ муки — смотрь на главу, ноги, руки;
Вшитки уды скатованы, преболестны всягдый раны.

Смотрь грѣшнице, человеѣче, на крест кырвю залятый!
Про тебе тота кровъ тече, грѣшный, злостливый человеце,
А ты ся преци не каешъ, и грѣшити не престаешъ.

Затвердѣлый на грѣхъ смѣлый, под ку кресту, человеце,
Ачей смякне сердце твое — и розпадет ся на двое
Як увидишь невиннаго — грозны страсти Спаса твого.

О грѣшнице, безбожнице, покай ся, покай ся уж расъ,
Хрѣстіяномъ ся называшъ -- а Христа на крест прибывашъ,
Векши болести додавашъ, бо грѣшити не преставаешъ.

26.

Р. II. Ч. 32.

По востании твоємъ, Христе,
Пресла[в]но яви ся ученикомъ твоимъ.
Откупилъ весь [свѣтъ], Христосъ миръ свои даруе:
Руцѣ, нозѣ и ребра всѣмъ показуе.
Приди, осяжи и виждъ, не буди невѣренъ,
Но вѣру проповѣждъ, же Бохъ естъ нетлѣнень.
Жены мироносицы рано придоша,
Гласъ анге[л]ьскій слышаше, не обрѣтоша.
Воскресъ Христосъ Господъ, скоро теците,
Всѣмъ ученикомъ бывшимъ сие речите.
В лѣтахъ многихъ лежаще Христосъ исцѣл[ы]:
Возми одръ твой и ходи всюду поводи.
Проповѣждъ величество, виждъ вѣрою не смути ся;
Слезне Христу помоли¹⁾ ся.
Во Самарию пришедъ воды прошаше:
Аще бы вѣдала, кто [г]лаголяше,
Источникъ во сей жизни далъ бы ти пити,
Всѣмъ благовѣр[н]ымъ сердца в ней изъцѣлити.
Слѣпороженъ изъ чрева сонца не вѣдѣ;
Тому очи просвѣти еже провѣдѣ.
Ісус Христосъ Месия, той му далъ жити²⁾,
Нихто же возъможе того изъцѣлити.

1) В рук. помоло ся; 2) в рук. жида.

На горѣ елеонѣской со ученики,
 Глаголаше тебѣ вся пророки.
 Вышняя со нижними нынѣ спѣвають,
 Правдиваго Месию всѣ выхваляютъ.

27.*)

Р. П. Ч. 7.

Взойде Богъ к высокой¹⁾ горѣ,
 Стрѣчаютъ его ангелскія хори.
 Другъ²⁾ къ другу вопѣютъ,
 Что³⁾ сей грядетъ, глаголютъ — возмѣте.

Возмѣте врата князи ваша,
 Грядетъ бо се оутѣха наша.⁴⁾
 Имущъ ризы червленны⁵⁾
 И кровію окроплены — царь силамъ.

Царь силам от нѣдръ Бога отца,
 Денница пресвѣтлаго солнца⁶⁾;
 На земли то воспріятъ,
 Гди на крестѣ былъ распятъ — за вес миръ.

За вес мир пострада множество
 Адама истлѣвши естество
 Во дно ада изходитъ⁷⁾
 И всѣхъ узникъ⁸⁾ свободить — [з] отхланы.

[З] отхланы вси суть свободены
 Апостолы скорбми исполнены;⁹⁾
 Горѣ въ небо взирають
 И съ плачемъ волають: Не остави насъ.

Не остави нас сирыхъ своихъ¹⁰⁾, отче,
 Возми нас съ¹¹⁾ собою, творче.
 Пречистая молбами
 Буди всегда съ¹²⁾ нами — на земли.

На земли апостоломъ рѣша¹³⁾
 Ангели къ намъ¹⁴⁾ сълетѣша:
 Мужіе, что стоите,
 Скорбми¹⁵⁾ в небо что зрите — пакъ прійде.

*) Рукописи II—III не мають важнійших ріжниць, тому не виписую їх. Р. Х. Ч. 65: 1) По висоци; 2) друхъ; 3) кто; 4) грядетъ царъ, сей єсть потѣха наша; 5) червени; 6) слонца; 7) виходить; 8) и всихъ

Пакѣ прійде во великой¹⁶⁾ славі,
 Воздати комуждо судъ явѣ;¹⁷⁾
 Обличати вся дѣла,
 Что¹⁸⁾ на земли съдѣла¹⁹⁾ — всякая плоть.²⁰⁾

Всяка плоть на небо не възйде,
 Дондеже духъ святой не снійде²¹⁾
 На²²⁾ землю къ створенію,
 Его обличенію — потѣха.

Потѣха въ Іерусалимѣ,
 Духа свята ожидайте нынѣ,²³⁾
 Который васъ прославит
 И на путь правъ наставит — во скорѣ.

Во скорѣ zostали оутѣшені²⁴⁾
 Ангелскы²⁵⁾ словы оутвержденны.
 З дѣвою пречистою
 Маткою божією²⁶⁾ — съгласно.

Съгласно бранными оустами,
 Молим тя, буди всегда съ нами:
 Дару[й] часы спокойны,
 Храни [от] гладу и войны — всѣхъ вѣрныхъ.

Порівнай: Почаївський Богогласник (1790) під ч. 60 і Львівський під ч. 68, ст. 134—135. В Богогласниках має ся пісня лише десять строфок, у нас дванайцять. Друга половина її ріжнить ся значно від друкованих текстів. — Р. II. Ч. 30. — Р. III. Ч. 45. — Р. 10. Ч. 65.

28.

Р. III. Ч. 46.

Іерусалимъ градъ святой Сіонъ,
 Просвѣти ся днесъ, не буди мрачен.
 Христосъ на горѣ прямо тебе стоит,
 От земля на небо днесъ ся возносит.
 Ангелы тамо от небесъ слѣтают,
 И апостолом красно повѣдают.

святихъ виводить; 9) скорбни наложенны; 10) твоихъ; 11) со; 12) со; 13) апостолы быша; 14) єгда; 15) скорбныи; 16) велицей; 17) царъ силамъ воздати суть яви; 18) што; 19) содѣла; 20) всякъ человекъ; 21) прійде; 22—23) сих чотирьох стихів нема; 24) во скорыи вси стали виѣшны; 25) ангелскими; 26) останні два стихи звучать так:

Въ Грусалимъ течаху,
 Хвалу Богу здаваху.

Невидимо гал҃г҃леяне;
 Христос паки на свѣт судом стане.
 Сей есть Спаситель рода адамова,
 Іже пришедый красный из едема.
 Оужасоша ся лица ангелстїи,
 Оустрашиша ся и преисподнии.
 Хоры ангелстїи его хвалите,
 Яко царя славы врата возмѣте.
 Днес восходитъ ко отцу своему,
 Послати духа хору апостолскому.
 Взыде и рече ко отцу своему,
 Да послеть благодать всему міру.
 И апостолом сїце тогда рекль,
 Когда со славою от них ся вознесл.
 Ёгда отиду, утѣшител прїде,
 Всѣх на истинѣ вас мнѣ прїведе.
 Мнѣ незлобиво уподобѣм ся,
 Прїяти духа уготовѣм ся.
 Як на апостолов тако и на насъ,
 Дух святыи да снидет и оросит нас.
 Соблюдай нас, Христе, от всяких бѣдъ,
 Да славим тя во тройцѣ, во безкопечный вѣкъ.

29.*)

Р. II. Ч. 8

Источникъ духовный, радости исполненный,
 Страны всего свѣта крикиѣте, съ апостолы прїимѣте,
 Росы благодати.

Облакъ покрываше, языки раздаяше,
 Рыбарем огненная, Ёвреомъ ужасная
 И всѣмъ врагомъ страшная.

Спасъ нашъ избавитель и духъ просвѣтителъ,
 Отецъ во безначален и божеством сину равень,
 И духъ съ престоломъ.

*) Тут не подаю відмін тому, що ся вірша знана із Богогла-
 сників, на підставі яких (і мойого тексту) можна її докладно сха-
 рактеризувати.

Истинный духъ правый от отца посланный,
Вѣрныхъ сердца просвѣти, благодатию ороси,
Параклитель небесный.

Фестъ пресвѣтлый, нынѣ въ Іерусалимской сѣни,
Духомъ покрываше ся, шумъ бурный являше ся,
Во градѣ давидовѣ.

Умныя силы, поють херувими,
Богу въ тройци дадѣмо, на колѣна припадѣмо
Поюще ты трисвятый :

Святой Боже отче, святой крѣпкий творче,
Святой безсмертный царю, прійми от нас честь и хвалу
На вѣки.

Паралелі: Богогласникъ, ч. 69. — Р. II. Ч. 31. — Р. IV. Ч. 18. —
Р. III. Ч. 47.

30.

Р. III. Ч. 22.

На Ѡаворѣ преобраз ся Ісусъ Христосъ славно,
Со пророки бесѣдовалъ невидимо, явно.

Ко Моусею и Ілію царь сыи глаголаше,
Тогда Моусей и Ілія, ужасни бываше.

Петръ, Іаковъ и Іоанъ, егда узрѣли Христа,
Упавше лицомъ на землю, закрываху уста.

Ѡаворъ гора исполни ся истинныя славы,
Же царь силамъ со двоима стоялъ верху главы.

Еще ему глаголющу облакъ свѣтелъ баше,
Сей есть сынъ мой возлюбленный, отецъ глаголаше.

Петръ глаголетъ: О Господи, добро бы намъ зде быти,
Токмо бы намъ три сѣни, Христе, учинити.,

Сіе буди, о владыко, властію твоею
Сѣнь тебѣ, друга Ілію, третя Моусею.

Прійми, Христе, пѣсенъ малую, наше пѣніе,
Ты бо еси воистину, отчее сіяніе.

31.

Р. III. Ч. 2

Въ златокованную трубу днесь вострубите,
Предвѣчному цареви пѣсенъ принесѣте,

Во російском сіяетъ,
Чюдо велми изявляетъ,
У Зарваници.

Радост днес ся исполняет в познаны часы,
Воспѣвайте, вси людїе, слѣчнїе гласы.
Назоряыхъ выхваля[й]те,
Надъ Стрѣпою тамъ вѣтайте,
Царя нашего.

Органъ чюный возглашаетъ въ повѣтъ земномъ,
Просвѣщаетъ, оздоравливаетъ, всѣхъ вѣрныхъ:
Зъ рожныхъ краевъ притѣкають,
Предъ нимъ вси ся очищаютъ
Милостию.

Грай, цѣвнице духовная, въ славной корунѣ,
Же Христосъ насъ откупилъ на Олгоу горѣ;
Вѣрныхъ Сїонъ просвѣщаетъ,
Давидъ въ гусли выхваляетъ,
Въ прекрасномъ свѣтѣ.

Во Вѣзантію приходяетъ, первїи Христа проповѣдаетъ,
Чермнаго моря досягаетъ,
Многїя страны наоучаетъ
Вѣрити во Троици
Всѣмъ славимаго.

По земли его влачаху, изъ устъ зубы терзашу,
Жилами нещадно бѣаху,
Каменїа наноша меташу,
И тамъ здравъ яви ся,
Органъ исцѣли ся.

Доступилъ страны кїевскїя на горы Вѣоанскїя,
На которой крестъ поставляетъ,
Благолатъ изявляетъ
Иждутъ возсіяти
Божїи благодати.

Ознаймуетъ благодати, на кїевскихъ горахъ сіяти,
Радосте нынѣ явленїе, креста воздвїженїе.
Крестъ воздвизаемъ,
На немъ Христа лобызаемъ,
Ему ся кланяемъ.

Великим гласом Христос волає,
Коли на крестѣ святом умерти малѣ,
Абы ся человекъ роспамяталѣ,
Якѣ его Богъ
Миловалѣ.

32.

Р. II. Ч. 12

(Початку нема).

.
Роды земный, соберѣте ся,
Оу Зарваници веселѣте ся,
Возвышаєт Богъ
Христїанскїй род,
Мы вѣрно прїпадѣм, кресту ся поклонѣмъ.

Вышнїє силы здѣ приступите,
Въ мѣстечку малом сїє видите;
Квѣтовъ райскихъ цвѣтѣ,
Веселит ся свѣтѣ.
Мы вѣрно . . .

Агнецъ предвѣчный во мирѣ посланный,
Милостивъ к нам зостал засланный,
Съзидає люди,
Показує чуди.
Мы вѣрно . . .

Над Стрѣпо(то)ю град сей Зарваница,
В кролевствѣ угерском зрит ся царица;
Надъ водами гласъ,
Богъ взываетъ насъ.
Мы вѣрно . . .

Царю, избавъ насъ [от] гладу и войны,
Огня, повѣтря, дай вѣкъ спокойный;
Веселит ся градъ,
Оуступаєтъ гладъ.
Мы вѣрно . . .

Яви ся во снѣ крестъ Константїну,
Имже побѣду воспрїять сїлну;
В руцѣ єму мечъ,
Прогналъ враговъ преч.
Мы вѣрно . . .

Псалмы и пѣснми крестъ выхваляйте,
 На немъ распятому хвалу воздайте;
 Идетъ в небо гласъ,
 Богъ взиваетъ насъ.
 Мы вѣрно . . .

Моляще всегда во дне и нощи,
 Царю нашему додай помощи;
 Крестъ за сцентровъ даждъ
 Отъ вшелякихъ враждъ.
 Мы вѣрно . . .

Людѣ тебѣ днесъ ся кланяютьъ,
 Оу Зарваници поклонъ отдаютьъ;
 Взираютьъ миръ весъ
 Приходяще днесъ.
 Мы вѣрно . . .

Абы Агаряномъ сокрушилъ главу,
 Вѣрному скиптру додай державу;
 Зъ высокости страхъ,
 Сокрушъ враговъ в прахъ.
 Мы вѣрно припадѣмъ, кресту ся поклонѣмъ вси ревно.

33.

Р. IV. Ч. 17.

Хвалите Господа (2) съ небесъ,
 Съ творшаго(г) сей свѣтъ оувесь;
 Хвалите его и отхланы
 Блистаніємъ дарованы;
 Небеса небесъ Господа хвалите;
 Волы вышше небесъ суще возносите,
 Хвалите Господа съ небесъ.

Сияюще в емпѣру языци,
 Хвалите его со земными лица;
 Восхваляйте творца,
 Творца несозданна,
 Блистаніємъ дарованны,
 Хвалите Господа съ небесъ.

Хвалите ангели силы небо и земля,
 И херувимы хвалите его со престолы
 Серафимы и ангеловъ хоры,

Хвалите его слонце и луна,
Небо и земля полна хвали его,
Хвалите Господа со небесъ.

Яко той рече тако и быша,
Той повелѣ и создаша ся,
Поставы я во вѣкъ вѣка,
Законъ положи ради челоуѣка,
Повелѣниемъ его вси немлющемъ,
Хвалите его на земли живуще,
Хвалите Господа со небесъ.

Хвалите его от земли змиевы,
Бездна скоты, и дубравы,
Огнь, снѣгъ, градъ творящъ създаніе,
Вси роды вънемлюще :
Вѣтры бурныи Господа хвалите,
Грады, хоями, кедры суще
Возносите.

Звѣріе, скоты, гады, птицы пернаты,
Хвалите Господа царскія палаты
И вси людіе и вси князвы,
Судіе земстіе и вси образы,
Юноша и дѣвы, старцы со юноты,
Хвалите Господа вси чистоты,
Хвалите Господа съ небесъ.

Паралелі: Богогласникъ, ч. 86.

34.

Р. Ш. Ч. 7.

Вострубите в трубы и псалмогласы,
Се бо дѣва, аки луна, нынѣ зачаша ся

Дѣва зачята, осѣненіемъ духа свята,
Езекіева врата, сія стагна злата.

Ева з Адамомъ масть днесъ веселіе,
В сей день от клятвы имъ раздрушеніе.

Сего мѣсяця в девятый псаломъ крікнуѣмо,
Зачатіе присно дѣвы согласно славѣмо.

35.

Р. II. Ч. 15.

Свѣтлая зорнице, утрения деннице,
Приводит ся Господеви чистая дѣвица.
Трилѣтствующая, всѣхъ святыхъ вышая,
Обѣщанна, зготованна
Всѣхъ Богу чистая.

Ты прежде Адама чистая познанна,
Же ся масть народити пречистая панна.
Вси пророци давно повѣдали явно:
З панны чистой народит ся
Всѣхъ творецъ преславно.

Родителей славна, Іоакимъ и Анна,
Нехай будетъ Богу Отцу на офѣру отдавна.
Сія отроковица, чистая дѣвица
Обрученна, приведенна
В рай божій агница.

Возопѣй, Давиде, же дщи твоя прійде,
Въ святая святыхъ церковь жити тамо вѣнїиде.
Дѣвы возыграйте, пѣсн ей воспѣвайте,
Съ свѣщами предидуще
Дѣву провожайте.

Захаріе святой, подщи ся прійти,
Обрученну, приведенну въ храмъ божій воздати.
Дванадесять тамо, ангеловъ питанно,
Яже тебѣ Дѣво служитъ
Ангель непрестанно.

36.*)

Р. II. Ч. 4.

Да прійдетъ всему миру радость,
От небесъ во Назаретъ сладость.
Архангелъ¹⁾ Гавріилъ, от небесъ приспѣлъ
Благовѣстити, чудо зъявити²⁾ — пречистой.
Емпѣра³⁾ всѣхъ нас просвѣщаетъ,
От него Гавріилъ вѣщаетъ⁴⁾
Маріи паннѣ непобѣдоми⁵⁾,
Из неба царици и владичици — пресвятой⁶⁾.

*) Р. X. Ч. 35.: 1) ангелъ; 2) явити; 3) емпировъ; 4) Гавріилъ радость ей вѣщаетъ; 5) непожаданъ; 6) пресвѣтлой; в сѣм рукописѣ 4-а строфка иде перед 3-ою; та 3-я виглядає так:

Младенца раждаєть от духа,
 Гавріиль вѣщаєть,
 Въ Тройци зачнеши сына, панно єдина,
 На радость миру, дѣво во емпѣру — святаго.

Изъ отца, духа¹⁾ святыи изъходить,
 Котораго тебѣ Гавріиль²⁾ глаголетъ:
 Зачениши сына, от духа³⁾ єдина
 На радость миру, дѣво въ емпѣру — святаго⁴⁾.

Явственно буди тебѣ нынѣ:
 Духъ святыи сходитъ крылѣ⁵⁾ голубинѣ.
 Твоя ложесна, дѣво пречесна⁶⁾
 На веселіє, во спасеніє — всѣмъ вѣрнымъ.

Инымъ пророцы писали,
 От конецъ земли проповѣдали,
 Же то познанна, Марія панна,
 Сійде съ небесъ радость несказанна -- на вѣки.

На весь свѣтъ Дѣвѣ святой хвала⁷⁾
 От нынѣ и до вѣка да будетъ сей слава⁸⁾.
 От всѣхъ християнъ, да будетъ⁹⁾ нам
 На земном трону¹⁰⁾, въ небѣ корону — на вѣки¹¹⁾.

Паралелі: Отся пісня є близьким варіантом до надрукованих в Почаївськѣм Бог. (1790) п. ч. 98. і Львівськѣм (1886) п. ч. 111, на ст. 227—229. — Р. Х. Ч. 35. — Мал. Пѣснословецъ, 1885, ст. 31—32.

37.*)

Р. VII а. Ч. 5.

Архангели з неба пришли до Богородицы,
 Як послове от царя до своєї царици.

Младенца раждаєть от Духа святаго;
 Гавріиль вѣщаєть во Тройци єдинаго;
 Радуй ся, панно, сличная Діянно,
 Благовѣствую радость новую
 Дѣво днесъ.

1) духъ; 2) которій тебѣ днесъ; 3) зачнеши сына, панно; 4) святая;
 5) пийдетъ духъ святыи в крилѣ; 6) прекрасна; шестої строфки
 нема; 7) слава; 8) от нынѣ да будетъ сияна; 9) Богъ даруєть;
 10) тронѣ; 11) на вѣки вичныя.

*) Р. II. Ч. 11 — має тільки 27 стихів і не має кінця; замітні
 в ньому язикові відміни. В. 3 — предпокорне аж до землѣ; в. 4 —
 и голосом єдностайнымъ всѣ; в. 6 — поспѣшай ся что найсилнѣ до Хри-
 ста и пана; в. 9—10: Прийди моя сличная, на вѣки радуй ся, | Прийди

Впред покорне вси до земли поклон учинили,
 А голосомъ одностайнымъ вшитки говорили:
 Прийди, моя голубице, прийди отъ ливана,
 Поспѣшай ся, що нарихлѣ до сына и пана.
 Прийди, моя ближняя, прийди голубице,
 Избраная, единая, любая горлице.
 Прийди моя красная, ликуй и радуй ся,
 Прийди моя сличная, на вѣки радуй ся.
 С тѣломъ тебѣ и з душею казалъ приходить,
 Подля боку тя своего казалъ посадити.
 С тмами войска своего до тебе приходить,
 До горняго палацу с клиромъ тя вводити.
 А паненка здумѣвши ся такъ отповѣдала:
 Вижду, же южъ година смертная настала.
 На годиньку только заснешъ! — мовили ангели,
 Жити будешъ аш на вѣки! — рекли архангели.
 А ктожъ можетъ смертелне тѣло возносити?
 О тоє мѣ трудно Сына и Бога просити.
 Не смертелне сынъ твой, Богъ нашъ, три дни лежалъ в гробѣ,
 Моцу бой[с]тва встал с мертвыхъ, в небѣ почил себѣ.
 Мы по(тѣ) твое тѣло пришли! — мовят архангели,
 З музикою и з органы стоят херувимѣ.
 Готови ся восходити с телесной темници,
 Поспѣшай ся до небесной и вѣчной радости.
 Поспѣшай ся, бо тя начнутъ всѣ роды славити,
 От нынѣ и до вѣка „Радуй ся“ мовити.
 Послухай же, що на приход твой тебѣ спѣвають,
 Что уха смертелны нигда не слушають.
 Не осгавя[й] же насъ сирыхъ, наша заступнице,
 Не о(т)пускай нас в напастехъ, мощная царице.
 Не оставляю, але буду за вас ся молити,
 Тилко и вы перестанте Бога юж гнѣвити.

моя странная, ликуй и красу[й] ся; в. 12 — ведлу[г]; в. 13 — 14 — нема; в. 15—16: А паненка здумавши ся, тако отповѣла: | Вижу, же юж година мѣ смертна(я) приспѣла; в. 19—20 — нема; в. 21 — несмертелный сынъ мой и Богъ три дни...; в. 23—24 — нема; в. 27 — блажити; в. 30 — чого уши смертелныи нигды не слушають; в. 32 — можная; в. 33—34 і 36—40 — нема.

Р. III. Ч. 23 — має 30 стихів; великих відмін у ньому нема, тільки останні два стихи нові:

Дай нам в небѣ пребывати, моли ся со слезами,
 В ден страшнаго суда причини ся за нами.

Гнѣваємо мы грѣхами, ты ся панно моли,
 Очи смерти гнѣва его и тепер утыли (нам. утоли).
 Где мы дѣти без матки маєм ся подѣти?
 Заставилъ врагъ пекелныя, смертельныє сѣти.
 Упроси намъ сына своего, Мати Пречистая,
 И милосерднаго творца, Дѣво всечестная.

Паралелі: І. Франко, Карпат. літ. ст. 140. Ч. 11. — Р. II.
 Ч. 11. — Р. 3. Ч. 23.

38.

Р. II. Ч. 13.

Предста царица на високомъ тронѣ
 В шатѣ солнечной и в златой коронѣ.
 Руцѣ простерши, сына си обѣмши,
 Молитвы приѣмши.

Сладкаго Христа мати сладчайшая!
 Ратуй нас, панно, ратуй святѣйшая.
 Спаси нас от бѣдѣ, мати преблагая,
 Дѣво святая.

Благословенъ плод чрева твоего, Маріє,
 Щасливый оwoцъ от такого древа.
 Сына своего умоли за нами,
 Своими слугами.

Ратуй насъ, панно, ратуй волаємъ,
 Мати святая, к тебѣ прибѣгаємъ;
 Прийми молитвы, дай отпущеніє,
 Душам спасеніє.

О панно, чому землю оставляеш
 И на воздухѣ вѣдѣти ся даєшь?
 Дай твою помощь царю (имярекъ)
 Благовѣрному пану.

Князей укрѣпи на враговъ противныхъ,
 Крестом воружи воинов предивныхъ.
 Рицерею славным даруй теж звѣяство
 Тримаючи панство.

Ратуй, Маріє, ратуй Владичице,
 Кровом крыль твоихъ покрый нас, царице;
 Ратуй нас, ратуй, ниско упадаємъ,
 Поклонъ отдаємъ.

Паралелі: Р. IV. Ч. 9. — Сей варіант зовсім ідентичний з повисше друкованим.

39.

Р. III. Ч. 3.

Благовѣстите днес радост всему міру,
Панна Пречистая во горнемъ емпиру,
Святін свои руцѣ простіраєть,
Як матка сына за нас ублагаєт.

Со всіми святыми и ангелскім хоромъ,
Нас покрываєть своим омофоромъ,
Паче електра омофоръ сіяєть,
Нас всіх вѣрных людій покрываєт.

Днес вси вѣрніи начинѣм празновати,
Избраной от всіх родов весело спѣвати;
Чудо ужасно, а невѣрным страшно,
Нам христіяном зѣло єст прекрасно.

Сію на воздухъ видѣвъ святой Андрей чюный
Молящу Христа за миръ христіяски;
Моли ся к тому и во день судный,
Жебысмо не впади в пламен ге[е]нскі.

І Роман пѣвецъ молебно спѣваєть,
Во влахерістей церкви Дѣва днес выкрикаєт,
Моли ся выну за царя и люди,
Сущим во скорбех помощница буди.

Тебѣ вси патріарси, молебно спѣвають,
Царіє и князи главы своя скланяють,
Свиток от тебе, царице, пріймуютъ,
Душу и тѣло тебѣ отдають.

Жезлъ Ааронов, квѣток из Ёсея,
Избави нас нужды во времена сія;
Не дай во скорбех во свѣтѣ пребывати,
Бысмо тя могли, панно, выхваляти.

Ты бо престоиши у небесном трону,
У святыхъ Тройцы имѣєшь корону,
Тебѣ исткану от дванадесят звѣзд слѣчне,
По смерти жити нам даруй в небѣ вѣчне.

40.

Р. II. Ч. 23.

О мати Дѣво святая,
Мати пренепорочная!
Ты намъ творца породила,
[Ты] намъ царство состроила.
Херувимовъ славнѣйшая,
Серафимовъ святѣйшая!
Тебе сили небесныя,
Тебе вси роды земныя
Непреста[и]но восклицаютъ,
[З] радостию пѣснь спѣвають:
Радуйся наша царице,
Радуйся владичице,
Радуйся райска голубице,
Намъ всѣмъ вѣрнымъ заступнице!
Бесме могли достигнути
Тебе чистую хвалити,
Одесную тебе стати,
От него благословенный гласъ услышати:
Прийдѣте благословенны,
Уготованное вамъ царство!
Которого Христе рачъ намъ вѣрнымъ достигнути
С тобою на вѣки.

41.

Р. II. Ч. 49.

Плачьтеся сердца мои золъницы,
Упадохъ у тяжкыя грѣховной темъницы.
Ей нѣсть грѣшника, грѣшника толика,
Якоже бо ѿ азъ согрѣшихъ отъ вѣка.
Душу и тѣло погубихъ во мѣрѣ,
Лишихъся любви, надежды и вѣры.
Погубихъ законъ создателя Бога,
Прото и зверженъ буду пресвѣтлого ч[е]рътога.
Раздрахъ одежду крещенію пану,
Юшъ, юшъ Богъ ми даде совышше изътканну.
Ей кто бо ми може изъпомощевати?
Токмо єдина Божя, о Божая Мати.

Шлемъ спасенія имѣю,
 Выну на тя бо возложихъ надежду єдину.
 От камо я поиду сей преокаянный
 И зтративый даръ от Бога данный?
 Пойду и припаду ко щедрой царици,
 Небесе и земли Марии дѣвици.

42.

Р. VII а. Ч. 4

Поть твой плащ ся утѣкаемъ, о Дѣво Маріе,
 За охрану тя жадаемъ, панно милостива.
 Охранъ, заступъ, выслбодъ насъ, паненко Маріе,
 Не дай, не дай згубити насъ, Мати лютостива.¹⁾

Хранъ своя дѣтки, о матичко, къ тебѣ волающихъ,
 Обогати, божая родичко, в тебе уповающихъ.

Проти погляни, о Матичко, якъ ся з нами дѣе,
 Ахъ подаждъ намъ руцѣ свои ты наша надѣе.

Насъ зо всѣхъ странъ обключають вшеляки ускости,
 Нагинат насъ к ве[к]шому плачу не єдно нещастя.

О як ты насъ юшъ отпустишь, о матко ласкава,
 Ктожъ насъ в ускости потѣшитъ, матко добротлива?

Причинъ ся всегда и за насъ до Іе[зу]са Сына,
 Знаме, же онъ тя выслухать, бо єсть ему мила.

Просимо тя со слезами, змилуй ся над нами,
 Выпрось роки урочисты, а часы спокойны.

Не дай же насъ загубити з нашими грѣхами,
 Уховай насъ, Хрѣсте пане, о Матко ласкава.

43.

Р. III. Ч. 31

Ходил Адам по раю,
 По оном роскошном гаю.
 Всякъ роскошъ мал,
 Ходячи пѣсни спѣвал.
 Звѣрята го слухали,
 Пташки ему спѣвали.
 Звело Еву лакомство,
 Проклятое потомство.

Враг у густой травѣ,
 Приблизил ся ко Евѣ,
 Крікнул на ню з древа,
 Злякла ся єго Ева.
 Покоштуй ябка того,
 Дознаеш всего доброго.
 А Ева ябло урвала
 И Адамови подала.

¹⁾ Рефрен по кождих двох стихах.

Еда Адам скоштовал,
 Ангелъ з неба завоал:
 Фора, Адаме, фора,
 С того красного двора.
 Адам закла з раю вышол,
 Свои очи он заплакал.
 О Ево, (2) зла жено,
 Минути было то древо.
 Мінуги было здалека,
 Не зрадіти мене человека.
 А тепер есме барзо согрѣшили,
 Бога смо прогнѣвали.

Не слухати было ужа,
 Малас Адама мужа.
 Не хотѣлас сідѣти в раю,
 Вандруй юж с того краю.
 О Ево, Ево, нестыдлива,
 Чемус мене израдїла?
 Зато юж пряди прядїво,
 Застругавши веретїно,
 А я буду орати,
 Свои дѣти годовати.

44.*)

Р. II. Ч. 3.

- 1 Плакал ся Адамъ под раемъ,
 Же выгнанъ былъ з райскихъ краевъ
 От архангелскихъ воевъ.
- 2 Для причины ужа злого
 Ева звела мужа своего:
 Ълъ з древа змазаннаго.
- 3 Обнаженъ быхъ и стыдих ся,
 Услышавъ гласъ и съкрыхся,
 Ълъ з древа, обевумих ся.

*) Варіанти з Р. II. Ч. 26 і 42 — написані так неопоравно, що їх трудно навіть брати тут для порівняння. Варіант із Р. IX. Ч. 18 зложений з двох пісень, нашого ч. 44 і 45. Перша половина має 14 строф, друга (з другої пісні) 10, між тим 4 нові. Подаю ті 4 строфки. Перед нашою п'ятою приходять отся:

Во твоємъ раю листвихъ многихъ,
 Отверзі двери твои,
 Нехъ ся насмотрихъ красотъ твоихъ.

Перед нашою шестою строфкою йдуть отсі:

Раю всегда добродѣтели,
 Раю святы, всегда богаты,
 Позбуль ємъ ся [тебе] окаяни!

В землю поиду, глаголаше,
 От неяже созданъ баше,
 Зла совита послушаше.

Слонце во тму премини ся,
 Луна во кровь претвори ся,
 Єгда бі рай затворі ся.

Р. III. Ч. 30. має тільки 7 строф і становить скорочений варіант друкованого отут.

- 4 Южъ не узрю отца мого,
Не услышу гласа его,
Бомъ прогнѣвал пана мого.
- 5 Древес райскихъ не обачу,
Квітовъ твоихъ азъ не узрю,
Роскошей ужъ не узрю;
- 6 Мене ради насажденный,
Евы ради загражденый,
От архангела затворенный!
- 7 Адамъ сице вопѣяше,
Непрестанно и рыдаше,
Глас жалосный испущаше:
- 8 Увы мнѣ, раю прекрасный,
Свѣте очей моихъ ясный,
Прочто ес такъ барзо страшный?
- 9 Милостиве, помилуй мя,
Ісус Христе ратуй мя,
Выйди на крестъ, подвижни мя.
- 10 Воведи мя въ [нечитко; в Р. III. Ч. 30: горы] свои,
Где живутъ ангелы твои
[3] избранными твоими.

Паралелі: Пісня про Адама надрукована в Почаївськiм Бог. з 1790 під ч. 38, у Львівськiм з 1886. під ч. 46. на ст. 84—86. Наша рiжнить ся від них так формою, як і змістом; лише провідна гадка спільна ім. Пор. Р. II. Ч. 26. — Р. II. Ч. 42. — Р. III. Ч. 30. — Р. IX. Ч. 18.

45.

Р. II. Ч. 18.

Размышлявъ себѣ Адамъ, чого бы ся добре звѣдалъ:
 роскошнѣмъ раю, ходилъ себѣ по гаю.
 Охъ ту бѣда на свѣтѣ, як у зѣмѣ, так у лѣтѣ,
 Робити тешко треба, хот¹⁾ ся наисти хлѣба.
 О Ево, Ево, минути было из далеку то древо,
 Не израдити было человека. Отожъ ти Богъ дал[л] за то,
 Чтось урбила, на тѣ²⁾, машъ кѹжилъ и веретено.
 Урбила злая жено! Малась Адама мужа
 Не слухати было ужа;
 Роскошно есме ся мали, бѣды есме не мали.
 Пташки вамъ завше спѣвають,
 Зас[ъ в]вѣрятка васъ слухають.

А гды ангелъ ставъ шукати,
 Веалъ Адама тірога (?),
 Волавъ ангелъ до Бога:
 Фора, Адаме, [фора]!
 Из раю, сличнаго мѣста.
 Выгнана была невѣста
 Для ябка вкушенаго,
 Презъ у[ж]а поганаго.
 Вандро[ва]въ Адамъ из раю,
 Сталь на зе[млѣ] краю;
 Обыздрѣл ся п[о] хвѣлѣ:
 Далюшъ (?) нѣтъ двѣ милѣ.
 Въ пустыни край оравъ,
 Внестыдний плачъ нигды не имѣлъ;
 орати,
 Гей, гей, за воли волати!
 Теперъ робити мушу,
 Черсты, своимъ макоствомъ (?) душу.

46.*)

Р. II. Ч. 41

[Г]ди¹⁾ Бо[гъ] Адама изтворилъ рукома²⁾
 На обрасъ славы его:
 И далъ му жену, на имня Еву³⁾
 Изъ боку ребра лѣваго.
 Обѣцялъ ему раїски роскошѣ
 Якъ изъ женою жити;⁴⁾
 Только єдного, древа райскаго
 Не казалъ ему укусити.⁵⁾
 А нещасливы[й], а не зычливый
 Такъ Еву изъводитъ:
 Возми яблыч[к]о, моя любочко!
 Такъ Еву изъраждасть.
 Ева не знала, от змея узяла,
 Яблычко изъкощовала:
 Прозѣтерѣше руки, вкусила шуки (?),
 Адаму подала.

*) Р. X. Ч. 118 дає досить ріжниць, тому наводжу сей варіант у цілости у II части. ~ ~

Адамъ кушаєть, ниць не въпознаєть;
Ева изъпознала,
Барзъ гола стала,
Сама ся застыдала.

Дуже ся стыдали, творца чекали,
Жалосно плакали:
Бо[гъ о]тець приходить, до нїхъ говоритъ:
Що есте уробили?

Адамъ рыдає, слезы вливає,
На Еву изъкладає;
Мовить Богъ до Евы, до перьвой жены:
Що єсь уробила?

Ева рыдаєть, слезы воливаєть,
На змею изъкладаєть;
Мовить Богъ змею:
Серцемъ ти мовлю, крестомъ тя проклинаю;
Годуй ся на чревѣ!
Ахъниці (?) Евѣ иди геть изъ раю.

Паралелі: І. Франко, Карпатор. література, ст. 145, Ч. 41 (через помилку подано там ч. 38). — Р. Х. Ч. 118. — Записки, т. XVII, ст. 77—78.

47.*)

Р. II. Ч. 14.

Михаиле! Кто яко Богъ? Велии возопѣль єс,
Гды с небесе Луцѣпера под ноги струтилъ єсть¹⁾.
Восхотѣль бо онъ²⁾ проклятый равѣнь быти Богу,
4 Той падаєть съ димоном юж тебѣ подъ ноги³⁾.

Свою гордост по неволи мусѣль нахилити,
Гды казанно му⁴⁾ от престола до аду вступити.
Идеже бо имя твое славиμο биваєть⁵⁾,
8 Сатанайль съ димономъ оттуду утѣкаєть⁶⁾.

*) Варіант Р. IV. Ч. 10 — коротший від друкованого тепер. В. 14 звучить у ньому так: А Фараону сотворивий горѣ. — Останні його два стихи — по нашім 16 — такі:

Ты Еноха принєсь єси южъ давно до раю,
Тѣм же и ми чудєсь твоихъ славу отсылаймо (sic!).

Р. III. Ч. 4 має такі змїни: 1) до аду струтилъ єсь; 2) той; 3) тѣ падає со демоны юж тебѣ под ногу; 4) му — нема; 5) хвалимо быває; 6) сатанани со демоны оттуду втѣкає.

- Не стерпить онъ, Михаиле, свѣтлости твоя,
 Утѣкаєт, забываетъ свѣтлости¹⁾ своя.
 С[л]авен еси, Михаиле, по всѣхъ странахъ земныхъ,
 12 Во пєсарєхъ и королєхъ и славныхъ гетманєхъ.
 Ты Мойсєя зъ божєй волѣ превелъ єст чрєз морє;
 Фараона звелъ в глубину огорнулъ єст морє.
 Ты пророку Гєдєону на гумнѣ яви ся,
 16 Тѣмже и онъ надъ Мадїамы мощно укрѣпи ся.
 Варлааму, гдѣ ослица ити не хотїше,
 Пред тобою видяща тя из мечемъ стояща.
 Даниїла межѣ лвы, ты о немъ не забылъ,
 20 Аввакумомъ, Михаиле, плѣнникомъ поставилъ.
 Архистарєць молитвами тебе призываетъ,
 Камен²⁾ жєзломъ погруженный воды побєраєтъ.
 Архангєла молитвами тебе призываетъ,
 24 Помощникъ ту на землѣ, ходотая в небѣ.
 Михаиле, сохранилъ єс и твой храмъ от воды:
 Храни нас, Михаиле, от всякой пригоды.
 Да воспю и с тобою Бога всєсилнаго,
 28 В тройцѣ святой єдинаго, всєгда славимаго.

Порівняй: Почаївський Богогласник (1790), ч. 157; Львівський (1886), ч. 164, ст. 345—347. — Р. III. Ч. 4. — Р. IV. Ч. 10.

48.

Р. III. Ч. 21

Істочниче благодати,
 О Іліє в небо взятѣ!
 Іліє сла[в]не, Іліє великий пророче,
 Пред пришествїємъ вторый Предтече,
 Іліє славне, Іліє великий пророче.³⁾

- 1) гордостѣ; 2) Вірші 13—20 тут відмінні:
 Мойсєя зъ божєю ласкою превел єс през морє,
 Фараона утопивый горє, горє, горє.
 Еноха принєс єси юж давно до раю,
 Тѣм же азъ чудєс твоїхъ славу възсылаю.
 В Єріхонѣ Ісусъ Навїн гдѣ пре[д] тобою сталъ,
 Ісусъ Навинъ гдѣ обачил, пре[д] тобою упалъ.
 Давїїла межѣ лвома ты не забыл єс,
 Аввакумомъ пророкомъ пїцу єму послалъ єсъ.
 3) Сей приспівъ повторяєть ся по кождихъ двохъ стихахъ.

Ты пред Богом всегда стоиш,
А о мирѣ Бога молиш.

Ты в небѣ престоиши,
Со ангелы ликуєши.

Ты вдовицу утѣшивій,
З мертвыхъ сына воскресивій.

Ты всѣхъ вѣрныхъ утѣшивый,
А не вѣрныхъ потлумивый.

Паралелі: Записки, т. XV, ст. 42—43.

49.

Р. III. Ч. 19.

Святый великій пророче,
Іоане предтече!
До тебе днес вси волаєм,
Рождество ти выхваляєм,
Іоане.

Пророка нѣст болшого,
В царствѣ Бога небеснаго.
Прійди нынѣ посродѣ нас,
А моли ся Богу о нас,
Іоане.

Рач то для нас учинити,
Христа Бога упросити,
Абы смо сей вѣк прожіли,
Без всякой злой хвилѣ,
Іоане.

А мы будем ден твой святити,
За все чесно празновати.
Днес рождей ся, Іоане,
Имя твой в небѣ славно,
Іоане.

Абы рачил заховати
Богъ нас грѣшных не карати,
Наш всесвятый сотворител,
Всѣм вѣрным откупител,
Іоане.

Видиш, пророче, нас паданных,
Ласки божой жаждущих;
Ратуй нас ратуй волающих,
До тебе пѣсн спѣвающих,
Іоане.

А по житіи сем мѣзерном
З инай нам в царствѣ небесном,
С тобою ся веселити,
И з ангелы в небѣ бѣти,
Іоане.

Со всѣм пророческим ликом,
Архангелским оршаком,
С пречистою дѣвою,
Пречистою Марією,
Іоане.

50.

Р. III. Ч. 26.

Памят твоя праведная ест со похвалами,
Нѣст болшого развѣ тебе в рожденных женами.

Тебѣ бо ест прилично правду глаголати:
Покайте ся грѣхов своих, на суд страшный стати.

Ты бо еще во чревѣ матернем позна ся,
Когда Иусе во пречистой Дѣвѣ возыслал ся.

По рождествѣ от сосцею в пустыню вселил ся,
С пустыни на рѣку Іордан спѣшил ся.

Нынѣ рекл еси Іроду: Не достойтъ тебѣ
Брати жену Філіпа, сіе внемли себѣ!

Ірод сіе слышавше, усумнѣ ся зѣло,
Казал яти тя пророка, вдаде в темницу.

Дѣвица же пришедше, велми царю рече:
Даж ми, отче мой милости, что от тя прошу.

Матка бывши лукава, дѣвицу научя:
Проси главу пророка! усѣкнути вѣща.

Ірод же кленет ся: Дам ти до полѣ царства!
Она паки вѣщаше, даж ми что хочу.

Дѣвица тогда глаголетъ: Дай ми предтечеву,
Іоана крестителя, главу его хочу.

Ірод сіе слышавъ, зѣло ся усумнѣв,
Єднакож пророка стяти повелѣв.

Спекулятор оття главу, даде плясавици,
Претвори ся во кров все в гостиници.

Апостолы Іоана днес благочесно погребоша,
Ірода ѿ плясавицу демоны сокрушиша.

Іоанова глава аки слонце свѣтит ся,
Ірод и плясавица в геєнѣ мучит ся.

Іоане претерпѣл єс смерть правды ради,
Сохраняй и нас, Іоане, от злон пригоды.

51.*)

Р. II. Ч. 9.

Органы играйте, Петра величайте,
Апостолу Павлу радосно заграйте.

Нероне неизбежный, Фараоне проклятый,¹⁾

4 Казал єс²⁾ мордовати, якъ Пилат понтіїскій.

*) В Р. X. Ч. 60 є такі відміни: 1) Іроде безбожни, а цесару римскій; 2) єс — нема.

- Апостола Петра казал мордовати,
 Апостолу Павлу казал главу стяти.
 Нероне¹⁾ безбожний, Фараоне²⁾ проклятый,
 8 Будеш ты на вѣки у пеклѣ горѣти.
 Апостоле [Петре], процвѣтай³⁾ на вѣки,
 Во горнем Сіонѣ изъ ангелскими лики;
 Апостоле Петре, отвори рай ключем,
 12 Апостоле Павле, прожен враги мечем.
 Даруй помощь и намъ всѣмъ вѣрнымъ,
 А по многихъ лѣтехъ жити съ Христомъ на вѣки.
 Во горнем Сіонѣ до небеснаго царства,
 16 Сподобите и насъ вѣчнаго королевства.

Паралелі: Р. X. Ч. 70.

52.

Р. III. Ч. 20.

Высокими органы, вси вас выхваляемъ,
 Радуйтеся, Петре и Павле, волаемъ,
 Похвало вселенѣй⁴⁾.
 Вы при царѣ Неронѣ на земли терпѣли,
 За вѣру святую живота позбыли.
 Ты, Петре, камнемъ Христосъ называетъ,
 Гды ты царь Неронъ на крестъ прибываетъ.
 Тебѣ ся на пути Христосъ изявилъ,
 Зде очи душевнѣ, Павле, просвѣтилъ.
 Ты, Петре, в корабли Христосъ обрѣтаетъ,
 Паству овецъ своихъ тебѣ поручаетъ.
 От рыбарей ловца, ты Петре пріймаетъ,
 Ловитву душевну тебѣ подаетъ.
 Ты, Павле, ритора церковъ называетъ,
 Гды ты Римъ вѣнечника маєтъ.
 Тебѣ, Петре, ключа Христосъ поручаетъ,
 Сла[в]нымъ ты ловцамъ, Петре, устрояетъ.
 Ты, Петре, три краты Христа ся запрѣтилъ,
 Гды страсти терпѣл, там сего ес зглядѣл.

1) Ироде; 2) тиране; 3) процвѣтаешь; стихів 11—14 нема.

4) Сей приспів повторять ся по кождих двох стихах.

Котрый з Богом Отцем в небѣ кролюет,
Збавленіє миру всему дарует.

А мы вси будем тебе вѣрныи славити,
Тройце святая согласно пѣти.

Слава тебѣ, Отче, котрый все створил ес,
Землю на водах мощно утвердил ес.

Слава тебѣ, сыне, от отца врожденый,
И тобою вес міръ откупленный.

Слава тебѣ, Душе, котрый походиш
З ясности отцевской, вся просвѣщаеш.

53.

Р. III. Ч. 6.

Горы, холмы, дубравы, лістіє, цвѣты,
Псалмографы от сердца, вси будем пѣти.

Радуй ся, Ніколає, радуй ся святітелю,
Ієрархо мірлікескій, Барскій чудотворче.¹⁾

Пастыр стада овец своих всѣх нас боронит,
А в припадках вшеляких всѣм нам помощник.

Святителем поборниче и отцем славо,
Істочниче чудесем, вѣрным похвало.

Апостолом прехвалне утвержденіє,
Ієрархов Никол удобреніє.

Юношу от руки избавилъ еси,
Родителем во радост даровал еси.

Спаслъ еси воеводы от убієнія,
Запрѣтил еси царю, абы волныя.

Аще дѣвы оня, отецъ ихъ дати,
Ніщеты ради на брак скверный отдати.

Но ты, Отче, воскорѣ предварилъ еси,
Злата довольно отцу их подал еси.

Ты же Арія лжуща посрамилъ еси,
Безбожнія ереси погасилъ еси.

Даж нам руку помощи, о святітелю,
Як дал ес во мори потопляему.

1) Сей приспів повторяєть ся по кождих двох стихах.

Хто ся буде утѣкати под твою оборону,
 Той одержит в небѣ вѣчну корону.
 Хвалим тя, Ніколає, вѣрніи согласно,
 Сподоби насъ дочекати Христова Рождество.

54.*)

Р VI. Ч. 11.

- 1 Истинная весна, Георгіє, наста,
 Обновляєть во свѣтѣ народъ познаніє Христа.
- 2 Украшаетъ церьковъ, Христову невѣсту,
 Мученіче Георгіє, прославляемъ Христа.
- 3 Избавляєть от бѣдъ правовѣрныхъ христіянь,
 Ёгоже и не возлюби царь Диоклитіанъ.
- 4 Копію снуша ся, святый быста неврежденъ,
 На колесѣ привязанный ниско земли пущенъ.
- 5 Совѣтъ благодати на земли яви ся;
 Правовѣрнымъ христіяномъ всюду прослави ся.
- 6 Тако, Георгіє, земное богатство,
 Раздавалъ всегда нищимъ, пріялъ еси царство.
- 7 Новѣ его обуша в желѣзны сапогы,
 До которыхъ набиваша и гвоздія многы.
- 8 Свѣтло днесъ сіяетъ, Георгіє, слава,
 Которому осѣченна священна глава.
- 9 Ідольское его суетіє чтимо,
 Георгія всесватаго память прославимо.
- 10 И мы восхваляймо Георгія славно,
 Дабы за насъ Христа вмолялъ на небесѣхъ явно.

[Далѣ буде].

*) В Р. III. Ч. 18 приходитъ отся коротенька вірша сьв. Юрієви:
 Правды весна свѣту наста, Господня днес страдалца;
 Благочестна познанієм, Христа жизнедавца.

Ты за нас Георгіє, Бога ублагашь,
 А врага проклятаго ораз избивашь.

Восхогѣл бо он проклятый царицу пожерти,
 А тебѣ Богъ благоволіи главу ему стерти.

Упроси нам, Георгіє, в небѣ царствовати,
 А мы будем имя твое всегда прославляти.